

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОНОМАРЕНКО ОЛЬГА ВІКТОРІВНА

УДК 378.046-021.68:159.9]:374.7(043.5)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Запоріжжя – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
СУЩЕНКО Тетяна Іванівна,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя,
професор кафедри освіти
та управління навчальним закладом.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
педагогічних наук України
ЛУК'ЯНОВА Лариса Борисівна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України, м. Київ,
директор;

доктор педагогічних наук, професор
ВОЛКОВА Наталія Павлівна,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро,
завідувач кафедри інноваційних технологій з
педагогіки, психології та соціальної роботи;

доктор педагогічних наук, професор
ОСАДЧИЙ Вячеслав Володимирович,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь,
завідувач кафедри інформатики та кібернетики.

Захист дисертації відбудеться «29» грудня 2020 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.04 у Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 222.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «27» листопада 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. І. Облес

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. На початку 20-х рр. ХХІ ст. українське суспільство демонструє дедалі більший інтерес до отримання освітніх послуг в умовах неформальної освіти, доступність, комфортність та особистісно зорієнтований характер якої надають змогу реального навчання населення впродовж усього життя, а розширення можливостей пересічної людини завдяки логістично та естетично привабливій формі педагогічної й андрагогічної взаємодії створює зручне та високомаржинальне освітнє середовище, в якому мало що можна фіксувати й регламентувати.

Один з найбільш популярних запитів ринку таких послуг – психологічні знання та практичні вміння, які надають змогу найбільш повно реалізувати природні потенції кожної людини в реальності українського соціуму. Із цих очевидних причин виникає необхідність перегляду окремих параметрів професійної освіти психологів у контексті формування готовності майбутніх фахівців у сфері душевного здоров'я до конкурентної та відповідальної діяльності в умовах неформальної освіти.

На користь перспективності цього завдання виступають потужні демократичні процеси в суспільстві, окремі інноваційні ідеї МОН України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, спрямовані на побудову прозорого та справедливого громадянського суспільства, звільнення суб'єктів педагогічної роботи від наскрізь зарегламентованих нормативно-правових обмежень і підтримку академічної незалежності та творчої ініціативи. Закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), Концепція нової української школи (2017 р.), інші законодавчі акти й ідеологічні документи демонструють тенденцію не лише до більш вільного вибору населенням навчальних програм і закладів, де можна здобути загальну, професійну чи вищу освіту, а й популяризації та визнання неформальної освіти як важливої ланки неперервної освіти людини протягом життя.

Аналіз наукових публікацій українських учених-психологів надав змогу виявити напрями досліджень, що створюють методологічну та методичну платформу для побудови більш якісної професійної освіти майбутніх психологів (І. Бех, О. Бондаренко, О. Бондарчук, Л. Бурлачук, В. Волошина, А. Грись, Т. Гура, І. Данилюк, Л. Карамушка, С. Максименко, В. Моляко, Н. Пророк, М. Смульсон, В. Татенко, Т. Титаренко, М. Ткалич, О. Чебикін, Н. Чепелева, В. Чернобровкін, О. Чуйко, С. Шандрук, Ю. Швалб, Н. Шевченко, Т. Яценко та ін.), проектування їхніх освітніх програм, розробку результативних кваліфікаційних характеристик навчання тощо.

Питання освітніх інновацій у професійній підготовці фахівців суміжного, перш за все педагогічного, профілю досліджували українські науковці В. Андрущенко, М. Бирка, В. Бойчук, С. Вітвицька, Н. Волкова, Н. Гузій, О. Гура, Р. Гуревич, О. Гуренко, І. Драч, І. Зязюн, С. Калашнікова, В. Ковальчук, В. Кравченко, В. Курило, Л. Лук'янова, Н. Морзе, Н. Ничкало, М. Носко, В. Олійник, В. Осадчий, О. Пометун, О. Романишина, О. Романовський, О. Самодумська, П. Саух, М. Солдатенко, О. Спірін, А. Сущенко, Л. Сущенко, Т. Сущенко, І. Шоробура, О. Щербак та ін.

Різні аспекти професійної освіти психологів віднайшли своє відображення в наукових пропозиціях з проблеми сутності їх професійного розвитку

(С. Максименко, Н. Пророк, Т. Яценко), розвитку їх професійної мотивації й ідентичності (С. Васильєв, І. Дружиніна, І. Старкова), ціннісних орієнтацій та ціннісно-сислової сфери (Т. Вілюжаніна, Т. Тітова), соціально-професійної зрілості (Л. Логінова), креативного мислення (Н. Макаренко), особистісних стратегій діяльності (Д. Романовська), конкурентно значущих якостей (Н. Ортікова), суб'єктності та самостійності (З. Адамська, І. Ендебера), стресостійкості (І. Походько), ініціативності (В. Шапран), професійно значущих якостей (Є. Клімов, О. Лідерс), професійного мислення (Т. Гура), толерантності до невизначеності (С. Хілько), готовності до запобігання й подолання професійної дезадаптації (А. Федоренко), здатності до використання комп'ютерних технологій (В. Мазур), роботи з проблемними клієнтами (Н. Берегова), розв'язання міжособистісних конфліктів (Є. Варлакова), застосування тілесно орієнтованих (І. Войціх), психологічних (В. Волошина) та тренінгових технологій (Т. Сінельнікова) тощо.

Розмаїття та велика кількість досліджень з проблем підготовки майбутніх психологів надто повільно трансформуються у високу якість їх професійної діяльності, особливо на ринку неформальних освітніх послуг, що в сукупності надає змогу задекларувати розробку теоретичних засад та методичного інструментарію підготовки до професійної діяльності майбутніх магістрів психології в умовах неформальної освіти як прогресивну й актуальну ідею.

Її перспективність підтверджено наявністю в теорії та практиці професійної освіти магістрів психології низки суперечностей, зокрема між:

- об'єктивною потребою суспільства в організації оперативного, якісного й кваліфікованого просвітництва населення в неформальний спосіб та недостатнім рівнем теоретичного й методичного обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки потенційних суб'єктів цієї роботи – майбутніх магістрів психології;

- розумінням специфічності й зазвичай комерційного характеру професійної діяльності психологів в умовах неформальної освіти та недостатнім рівнем насиченості процесу підготовки адекватними засобами й методами, які розвивають технологічні, педагогічні та підприємницькі вміння студентів, стимулюють вияв їх ініціативної й відповідальної життєвої позиції;

- потребою в упровадженні індивідуалізованих технологій формування готовності до професійної діяльності в неформальній освіті, набуття досвіду створення й застосування персонального психолого-педагогічного середовища та переважанням засобів і методів професійної освіти майбутніх психологів, що нівелюють їх внутрішні мотиви до конкурентної експансії у сферу неформальних освітніх послуг.

Прагнення усунути ці суперечності, оптимально використовуючи педагогічні резерви закладів вищої освіти, соціальна значущість підвищення якості неформальних освітніх послуг психологічного напрямку зумовили вибір теми дисертації: *«Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету «Роль творчої

особистості в історії та теорії педагогіки» (номер державної реєстрації 0114U006397), одним із виконавців якої є здобувачка.

Тему дисертації затверджено вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 1 від 31.08.2016).

Мета і завдання дослідження. *Мета дослідження* – розробка та перевірка теоретичних і методичних засад підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Для досягнення цієї мети поставлено такі *завдання*:

1) проаналізувати стан проблеми підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти в науковій літературі;

2) визначити теоретико-методологічне підґрунтя дослідження та висвітлити авторську концепцію підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти;

3) розробити авторську модель та педагогічну технологію підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти;

4) обґрунтувати критерії, показники, рівні та діагностичні інструменти оцінювання готовності до професійної діяльності магістрів психології в умовах неформальної освіти;

5) експериментально перевірити ефективність авторської педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх магістрів спеціальності 053 Психологія.

Предмет дослідження – теоретичні й методичні засади підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Загальна гіпотеза дослідження: підготовка майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти буде ефективною за умови впровадження розробленої, методично та теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної педагогічної технології, змістова основа якої відтворює авторську концепцію та модель педагогічного процесу.

Провідною ідеєю дослідження є розуміння підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти як процесу керованої інтеріоризації необхідної сукупності стандартизованих та додаткових компетентностей, що відбувається в логіці спеціалізованого академічного навчання студентів спеціальності 053 Психологія (на другому рівні вищої освіти), розширеним формальним результатом якого є здатність випускників успішно провадити професійну діяльність в умовах неформальної освіти.

Концепція дослідження охоплює методологічний, теоретичний і методичний кластери, що сприяють реалізації провідної ідеї.

1. *Методологічний* кластер заснований на обґрунтуванні чотирирівневої методологічної платформи для побудови ефективного навчання магістрів, що містить філософські, загальнонаукові та конкретно-наукові уявлення про його сутність і зміст, а також розуміння філософського, соціокультурного й

людинотворчого значення неформальної освіти як середовища, в якому представлені унікальні аксіологічні та акмеологічні орієнтири для самореалізації всіх суб'єктів педагогічного процесу. При цьому розуміння готовності до професійної діяльності в умовах неформальної освіти виходить з логіки компетентнісного підходу, а саме як спеціальної професійної компетентності, що надає змогу досягнення перспективних особистих та соціально-просвітницьких цілей і смислів на ринку неформальних освітніх послуг без надмірних психоемоційних, фінансово-економічних та інших витрат, навантажень і деформацій, з мінімальними втратами часу й інших особистісних життєвих ресурсів.

2. *Теоретичний* кластер дослідження пов'язано з обґрунтуванням операціоналізованих характеристик готовності майбутніх магістрів до професійної діяльності в умовах неформальної освіти як об'єкта проектування, що детермінує додаткову модифікацію академічного навчання шляхом упровадження адекватних завданню педагогічних імперативів. Припущення, що підготовка майбутніх магістрів спеціальності 053 Психологія в закладах вищої освіти стане більш ефективною, якщо її буде реалізовано відповідно до розроблених теоретичних і методичних засад педагогічного процесу, є змістовою основою для побудови авторської концепції та моделі навчання, результатом яких мають стати вихід на автономні пізнавальні цілі студентів і повноцінна суб'єктність майбутніх професіоналів у виборі варіантів самоідентифікації та напрямів самореалізації на ринку неформальної освіти.

3. *Методичний* кластер дослідження ґрунтується на виявленні організаційно-педагогічних умов та виборі конкретних педагогічних технологій формування окремих компонентів готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, а також їх експериментальній перевірці. Такі технології мають забезпечити повноцінну картину очної та дистанційної взаємодії суб'єктів андрагогічного процесу, у ході якої триває: визначення рівня готовності до професійної діяльності в умовах неформальної освіти та надання на основі результатів цієї процедури вихідних рекомендацій щодо розвитку цієї професійної якості; побудова персональних стартапів виходу на ринок неформальних освітніх послуг і конструювання індивідуальних траєкторій розвитку відповідних компетентностей на основі встановлених поведінкових, внутрішньорефлексивних та інтелектуальних характеристик людини, ступеня її особистісної мотивації, а також аналізу труднощів, з якими вона стикалася на етапі проходження педагогічної й психологічної практик.

Методологічну основу дослідження становлять:

– провідні положення філософського рівня щодо освітньої галузі (В. Давидов, В. Краєвський, В. Мельник, П. Образцов, Е. Семенюк, Ю. Сурмін, І. Уман); загальнонаукові імперативи системного (Ю. Бех, А. Жіліна, М. Садовий, А. Слепцов, Є. Руденко, О. Трифонова, Е. Юдін) та синергетичного (Н. Гречаник, Т. Дяк, В. Кремень, С. Курдюмов, Г. Маленецький, О. Робуль, Г. Хакен) підходів до аналізу й синтезу педагогічних явищ;

– концептуальні позиції педагогічної та психологічної науки щодо особистісного (Р. Вайнола, М. Вікуліна, В. Жигірь, М. Овчинникова, І. Якиманська

та ін.), діяльнісного (Г. Атанов, О. Беляк, Г. Дегтярєва, М. Коляда, А. Леонтєв, Т. Якимович та ін.), аксіологічного (Ю. Асєєва, Р. Винничук, С. Вітвицька, І. Зязюн, Л. Нікогосян, А. Нікора та ін.), андрагогічного (Ж. Борщ, В. Буренко, Т. Десятов, С. Змеєв, С. Ізбаш, В. Усатий та ін.), акмеологічного (О. Антонова, А. Боднар, А. Деркач, Н. Кузьміна, Н. Макаренко, С. Пальчевський, Л. Служинська та ін.), компетентнісного (Л. Антонюк, Ю. Бойчук, І. Бондар, А. Вітченко, Н. Внукова, С. Горобець, І. Драч, Г. Єльнікова, В. Олішевич, Н. Степанець, С. Фурдуй та ін.) підходів.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці вчених, присвячені таким питанням: неперервність як основна характеристика сучасної освіти (В. Андрущенко, О. Гулай, Т. Дерека, І. Зязюн, М. Кларін, Н. Ничкало, В. Олійник, О. Романовський, С. Сисоєва, Л. Сігаєва, М. Солдатенко та ін.); проблеми та перспективи розвитку вищої освіти в Україні (С. Архипова, Т. Боголіб, Л. Білий, Н. Буличева, І. Вальдшмідт, М. Денисенко, Р. Захарчин, Т. Іванова, У. Парпан, Л. Пшенична, Є. Сірий та ін.); компетентнісний підхід як парадигма вищої освіти (Л. Антонюк, Ю. Бойчук, І. Бондар, А. Вітченко, Н. Внукова, С. Горобець, І. Драч, Г. Єльнікова, В. Олішевич, Н. Степанець, С. Фурдуй та ін.); шляхи корекції цільових і процесуальних характеристик підготовки студентів магістратури (Н. Батечко, Є. Безсмолий, В. Бобрицька, С. Вітвицька, Л. Воротняк, Л. Кліх, Л. Лебедик, Н. Мачинська, Л. Романовська, О. Самборська, А. Шишко та ін.); використання інформаційно-комп'ютерних технологій як домінантна інновація підготовки магістрів (Н. Бахмат, Р. Гуревич, Н. Глуховська, Л. Дітковська, Н. Кіяновська, Т. Кобильник, О. Кузьмінська, Б. Мокін, К. Осадча, В. Осадчий та ін.); психологічні аспекти професійної підготовки магістрів (Т. Буцко, Ю. Вінтюк, В. Волошина, О. Заблоцька, Н. Іванова, Є. Климов, О. Паливода, Г. Ржевський, С. Шандрук, Н. Шевченко та ін.); педагогічні аспекти професійної підготовки магістрів психології (І. Донченко, І. Дружиніна, О. Затворнюк, Т. Ковалькова, А. Курова, Л. Маскалев, І. Михайлюк, Д. Романовська, А. Самойлова, С. Хілько, С. Шевченко, Т. Ямчук та ін.).

Методи дослідження. Для досягнення мети й вирішення поставлених завдань використано комплекс методів дослідження:

– *теоретичних*: теоретичний аналіз, синтез і систематизація наукової літератури з педагогіки вищої школи, філософії освіти, психології, професійної й загальної педагогіки, соціології, фізіології людини, навчально-методичних, словникових та інструктивно-нормативних видань, інформаційних ресурсів мережі Інтернет – для з'ясування рівня опрацювання проблеми, визначення понятійно-категоріального апарату, вибору перспективних ідей, що становлять теоретичний, методологічний і методичний базис розробки авторської концепції підготовки до самореалізації психологів в умовах неформального освітнього середовища;

– *емпіричних*: бесіди, опитування, включене та непряме спостереження за навчальною діяльністю майбутніх магістрів спеціальності 053 Психологія й професійною діяльністю успішних магістрів психології на ринку неформальних освітніх послуг; педагогічний експеримент – для підтвердження ефективності розробленої технології; анкетування магістрів психології, які працюють на ринку

неформальної освіти, з подальшим експертним оцінюванням отриманих даних з метою виявлення й упорядкування найбільш важливих ознак їх успішності; тестування знань, узагальнення незалежних характеристик типової професійної діяльності психологів на ринку неформальних освітніх послуг, пілотне використання авторського діагностичного конструкту на репрезентативних вибірках майбутніх магістрів психології – для стандартизації та встановлення валідності окремих діагностичних методів;

– *статистичних*: описові методи математичної статистики, ранжування, кореляційний аналіз, метод перевірки статистичних гіпотез (критерій χ^2 -Пірсона) – для кількісної обробки даних експертного оцінювання та результатів педагогічного експерименту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше:

– розроблено *теоретичні* засади підготовки майбутнього магістра психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, сутнісні аспекти якої репрезентовано в авторській концепції, що відтворює цілісне бачення загальної картини навчання студентів спеціальності 053 Психологія (на другому рівні вищої освіти) і містить аргументований вибір складових змісту освіти, її процесуальну стратегію, цільові установки, принципи та наукові підходи;

– обґрунтовано *методичні* засади підготовки майбутніх магістрів до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, які інтегрують п'ять організаційно-педагогічних умов, авторську трикомпонентну модель, що включає проєктувально-цільову, процесуально-технологічну та результативно-оцінювальну складові й педагогічну технологію, що деталізує та упредметнює процесуальні особливості, основні фази, часові межі, методи, засоби й очікувані результати підготовки;

– експліковано теоретичну сутність і практичний зміст феномену готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, критерії його оцінювання (когнітивний, операціональний та аксіологічний), показники за кожним структурним компонентом (педагогічний, підприємницький, технологічний, лідерський, емоційний інтелект) і рівні прояву (критичний, достатній та оптимальний);

удосконалено:

– діагностичний інструментарій оцінювання рівня готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, що містить систему валідних авторських і стандартизованих методик, які надають змогу отримати об'єктивну й релевантну інтегровану оцінку цієї готовності;

– способи розширення та уточнення змісту професійної підготовки майбутніх магістрів психології, а також використання інноваційних технологій (інтерактивних, проєктних, змішаного навчання) і проходження педагогічної та переддипломної практик;

набули подальшого розвитку:

– уявлення про умови ефективності професійної підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти;

– теоретичні позиції щодо дослідження професійних ролей та функцій у професійній діяльності психолога в умовах неформальної освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено в підготовку майбутніх магістрів психології:

– відкорегований навчальний план та освітня програма підготовки майбутніх магістрів спеціальності 053 Психологія, які містять концептуальні та процесуальні інновації автора;

– модифіковані: навчально-методичні комплекси дисциплін («Психологія емоційного інтелекту», «Психологія лідерства», «Психологія творчості», «Психологія ризику», «Психологія професійного мислення»); методичні рекомендації до написання курсових робіт; методичні рекомендації до проходження педагогічної та переддипломної практик;

– додаткові змістові модулі дисциплін «Педагогіка вищої школи» (модуль «Основи педагогічної майстерності психолога в просвітницькій діяльності»), «Методика викладання психології у вищій школі» (модуль «ІКТ в професійній діяльності психолога»), «Тренінг професійної компетентності» (модуль «Професійна діяльність магістра психології в умовах неформальної освіти»);

– навчальні посібники та методичні засоби для самостійної роботи студентів: «Неформальна освіта у системі освіти України» [56], «Соціально-правовий захист населення» [55], «Управління сучасним навчальним закладом» [58], «Комплексні завдання з соціальної педагогіки» [55].

Матеріали дослідження можуть бути використані в закладах вищої освіти, де здійснюється підготовка майбутніх магістрів галузі 05 Поведінкові науки, з метою створення підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій і тестових завдань, а також у ході оцінювання рівня здобутих студентами компетентностей і в процесі підвищення кваліфікації психолого-педагогічних працівників системи освіти, зокрема в умовах її неформальної складової.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 01-22/21 від 24.06.2020), Університету імені Альфреда Нобеля (довідка № 311/2 від 14.05.2020), Запорізького національного університету (довідка № 01.01-13/131 від 10.06.2020), Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (довідка № 0348/56 від 21.05.2020), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/01/2867 від 16.06.2020), Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України (акт впровадження № 17-01 від 10.06.2020), Класичного приватного університету (довідка № 809 від 18.06.2020).

Особистий внесок здобувача. У публікаціях, підготовлених у співавторстві, внесок здобувача полягає: [1] – у підготовці 6-го розділу монографії; [3] – в обґрунтуванні діалогічного характеру комунікативної раціональності в галузі структурної освіти; [31] – у підготовці нормативно-правових матеріалів, що відображають регламенти та алгоритми фасилітації дітей і молоді з особливими потребами в неформальних умовах; [58] – у доборі варіантів інтерпретації психологічних понять, що використовують у сфері менеджменту освітнім закладом.

Кандидатську дисертацію на тему «Формування професійно-етичної культури соціального педагога» за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка захищено в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова 12 квітня 2001 р., матеріали якої в процесі проведення цього дослідження не використано.

Апробація результатів дисертації. Основні результати й теоретичні положення дослідження оприлюднено й обговорено на наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах:

– *міжнародних*: «Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття: проблеми теорії і практики» (м. Київ, 2010 р.); «Інтеграційні можливості сучасної психології та шляхи її розвитку» (м. Запоріжжя, 2012 р.); «Психологія травми: дискусійні питання психологічної допомоги» (м. Запоріжжя, 2017 р.); «Наука, освіта, суспільство: інструменти і механізми сучасного інноваційного розвитку» (м. Київ, 2019 р.); «Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика» (м. Одеса, 2019 р.); «Пріоритетні напрями наукових досліджень» (м. Київ, 2019 р.); «Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі» (м. Київ, 2019 р.); «Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики» (м. Харків, 2019 р.); «Наука і вища освіта» (м. Запоріжжя, 2019 р.); «Інноваційні наукові дослідники у галузі педагогіки та психології» (м. Запоріжжя, 2019 р.); «Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики» (м. Одеса, 2019 р.);

– *всеукраїнських*: «Теорія та практика підготовки соціальних педагогів та психологів у вищому навчальному закладі: досвід, проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 2007 р.); «Психологічні основи ефективної діяльності освітніх організацій в умовах соціально-економічних змін» (м. Запоріжжя, 2008 р.); «Психологічна служба ВНЗ: досвід роботи та перспективи розвитку» (м. Запоріжжя, 2009 р.); «Науковий потенціал Запорізького національного університету та шляхи його розвитку» (м. Запоріжжя, 2010 р.); «Актуальні проблеми підготовки соціальних педагогів у третьому тисячолітті» (м. Запоріжжя, 2011 р.); «Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Менеджмент розвитку сучасного закладу освіти в умовах інформаційного освітнього простору» (м. Полтава, 2020 р.); «Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку» (м. Запоріжжя, 2019 р.); «Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи» (м. Запоріжжя, 2020 р.);

– *регіональному*: «Психолого-економічні вектори розвитку особистості і суспільства» (м. Запоріжжя, 2014 р.).

Публікації. Основні наукові положення й результати дослідження відображено в 58 публікаціях, з них: 1 – одноосібна монографія; 1 – розділ у колективній монографії; 30 – статті в наукових фахових виданнях, з них 1 – у виданні, включеному до бази Scopus; 22 – матеріали конференцій; 4 – навчально-методичні видання.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 569 сторінок, з них основного тексту – 369 сторінок. Список використаних джерел включає 749 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження; вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету та завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; викладено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію та публікації.

У **першому розділі** – *«Проблеми та перспективи підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти в теоретичній та практичній площинах»* – здійснено постановку проблеми дослідження в загальному вигляді; висвітлено важливі тенденції та характеристики сучасної вищої освіти в контексті підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти; здійснено аналіз сучасних наукових досліджень з проблем професійної підготовки майбутніх фахівців психології; презентовано огляд зарубіжних освітніх програм професійної підготовки майбутніх магістрів психології.

З огляду на зростання попиту на отримання психологічних знань та елементарних компетентностей громадянами України в умовах неформальної освіти, виникла суттєва проблема в освіті майбутніх професіоналів у сфері психології, що не може бути вирішеною стихійним шляхом. Показано, що причиною такої проблеми є суперечність між очевидною необхідністю концентрації фахової підготовки на підвищенні конкурентоспроможності майбутніх психологів на ринку неформальної освіти та поверховим представленням в освітніх програмах сутнісних характеристик готовності студентів до професійної самореалізації в непередбачуваних умовах цього середовища, низький рівень розуміння прогнозованих утруднень, що очікують випускників-психологів, які бажають упредметнення своєї компетентності в умовах неформальної освіти.

Висвітлено важливі фактори та характеристики сучасної вищої освіти в контексті підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, зокрема: тенденція до забезпечення неперервності в індивідуальному житті кожної людини (lifelong learning); домінування та усталеність компетентнісно зорієнтованої педагогічної парадигми завдяки достатньо продуктивно відпрацьованій нормативній базі; пошук та корекція результативних і процесуальних характеристик навчання магістрів, технологічних шляхів підвищення результативності підготовки студентів, зокрема через посилення ролі якості фізично-цифрового середовища.

Показано, що неперервність як основна характеристика сучасної освіти, насамперед, зумовлена загостренням суперечності між постійним зростанням обсягу інформації та ригідністю й інертністю традиційної системи навчання. При цьому для інформаційного (постіндустріального) суспільства характерні високий рівень невизначеності та прискорення динаміки перебігу всіх соціально-економічних процесів, які відбуваються в умовах суттєвого збільшення й прискорення інформаційних потоків. Відтак, сучасна особистість повинна вміти забезпечувати власну життєдіяльність в умовах невизначеності, бути творчою, відповідальною, стресостійкою й здатною швидко приймати рішення в різних життєвих ситуаціях, що практично неможливо забезпечити лише в межах вищої освіти. Отже, виникає потреба в постійному й неперервному поповненні та оновленні власних знань, що й визначає неперервність як основну властивість сучасної освіти.

Окреслено коло загальних проблем нинішньої української системи вищої освіти, зокрема: зростання масштабу та складності інформації, яку запропоновано інтеріоризувати шляхом самостійного опрацювання; імітаційний характер науково-дослідної діяльності; надто обережна реалізація принципу автономності, особливо в аспекті підвищення ступеня суб'єктності студентського самоврядування; пасивна участь потенційних роботодавців, професійних співтовариств і бізнес-структур; традиційно імперативний, дефасилітаційний менеджмент тощо.

Показано, що компетентнісний підхід, який виявляється в трансформації освітньої політики «знань, умінь та навичок» у парадигму здатності людини виконувати складні завдання в умовах невизначеності завдяки цим знанням, є ядром державного стандарту підготовки майбутніх магістрів (на другому рівні вищої освіти) спеціальності 053 Психологія.

Здійснено ретроспективний аналіз розвитку теоретичних та концептуальних уявлень про модельну підготовку майбутніх психологів в Україні. Показано, що створення сучасних стандартів освіти відбувалося разом з активним процесом державотворення, посилення ролі неформальних та інформальних факторів освіти населення протягом життя, формування національної академії педагогічних наук України, створення розгалуженої системи атестації кадрів вищої кваліфікації, локальних наукових шкіл.

Проведений аналіз сучасних досліджень надав змогу встановити, що в українському науковому дискурсі наявна певна конкуренція між двома науковими спеціальностями, яка в цілому збагачує й посилює теоретичні та методичні знання з проблеми професійної освіти майбутніх психологів.

Перша (19.00.07) представлена вченими, які розглядають джерела, рушійні сили, психологічні механізми та закономірності становлення й розвитку особистості майбутніх психологів, зосереджуючись, як правило, у фокусі двох генеральних напрямів наукового пошуку:

– психологічних чинників особистісної самореалізованості майбутніх психологів (А. Большакова), динаміки їх ціннісно-сислової сфери (Т. Вілюжаніна), професійно-ціннісних орієнтацій (О. Ямницький), Я-концепцій (Д. Отич), особливостей становлення стилю спілкування (А. Тихомирова), внутрішньоособистісних конфліктів (Л. Боброва), сензитивності (Л. Пастух), інтернальності (Т. Кетлер-Митницька), рефлексії (А. Іващенко), емоційного вигорання (М. Міщенко), саморегуляції (М. Гриців) тощо;

– психологічних і освітніх технологій підготовки майбутніх психологів (В. Волошина), розвитку їх окремих компетентностей та якостей, зокрема професійного мислення (Т. Гура), свідомості (С. Митрофанова, А. Самойлова, Н. Шевченко), самоідентичності (І. Дружиніна, Т. Ямчук), суб'єктності (З. Адамська), здатності до фасилітаційних впливів (О. Кондрашихіна), рефлексивності (Л. Москалева), толерантності до невизначеності (С. Хілько), формування особистісних стратегій діяльності (Д. Романовська), професійних творчих здібностей (С. Шандрук), соціальної (Р. Скірко), діалогічної (Н. Завіниченко, І. Михайлюк), емоційної (І. Войціх, М. Журавльова), морально-етичної (І. Тимощук) та інших компетентностей.

Згадані тематичні блоки відтворюють логіку інтелектуального та емоційного зростання майбутніх психологів у процесі навчання, відстежують закономірності

засвоєння суб'єктами психологічної практики необхідних знань, умінь і навичок, досліджують ступінь сформованості мотивів до професійної самореалізації тощо.

Інша наукова спеціальність (13.00.04) досліджує мету, зміст, методи, організаційні форми та засоби професійної освіти майбутніх психологів, концентруючись, зокрема на питаннях формування прогностичних умінь (С. Наход), риторичної компетентності (Т. Конівіцька), готовності до професійного самовдосконалення (О. Затворнюк, Л. Смалиус), професійної діяльності в авіаційній галузі (Т. Ковалькова), консультативної діяльності (Н. Байбекова), використання засобів естетотерапії (В. Ратєєва), роботи в умовах інклюзивного навчання (І. Калиновська), взаємодії з маргінальними соціальними групами (Л. Степаненко) тощо.

Утім, встановлено, що спеціальних досліджень з проблеми підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти не проводили. Визначено, що неформальна освіта є інновацією в системі освіти України, яка зумовлена поширенням досвіду організації освіти здебільшого дорослих людей у розвинутих країнах світу, особливо англomовних (США, Канада, Великобританія). Проте в тій чи іншій формі неформальна освіта завжди була присутня в освітньому процесі вищої школи України.

Показано, що становлення неформальної освіти як частини тривимірного освітнього феномену (формальна, неформальна, інформальна освіта) пов'язують з кризою невідповідності освітньої підготовки працівників у США вимогам економічного зростання суспільства та недостатністю фінансування формальної освіти.

Підтверджено, що основна небезпека сучасної неформальної освіти пов'язана з практично повною відсутністю будь-якого контролю за суб'єктами таких послуг з боку держави та професійних співтовариств, завдяки чому на ринку неформальної освіти виникають, а іноді й певним чином домінують особи без класичної психологічної освіти та з поверховим уявленням про можливі наслідки своєї комерційної активності для психічного стану й фізичного благополуччя громадян.

Огляд зарубіжних освітніх програм професійної підготовки майбутніх психологів надав змогу дослідити: організаційні засади професійної підготовки майбутніх магістрів психології (форми, програми спеціалізації та тривалість); спрямованість змісту професійної підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності (тематика курсів, дисциплін); інновації в професійній підготовці майбутніх магістрів психології (інноваційні форми, методи, засоби та технології).

Показано, що професійна підготовка майбутніх магістрів психології у пострадянському освітньому просторі (Російська Федерація, Білорусь, Молдова, Казахстан, Латвія) мала на початку своєї наукової еволюції, по суті, єдину методологічну історію та рекурсивну наступність. У цих країнах серед найбільш впливових дослідників і популяризаторів науки про процеси, властивості й стани людської психіки деякий час і скоріше за інерцією домінували представники матеріалістичної ідеології, але не довго.

Обережні спроби віддалення від марксистсько-ленінської діалектики розпочалися разом з припиненням існування СРСР, коли кожна країна розпочала довгий та важкий процес націєтворення, поступово вибудовуючи аутентичну методологію науки взагалі та психологічної зокрема. Разом із цим виникали й деякі загальні уподобання у виборі

наукових підходів. Зокрема, на початку 1990-х рр. найбільш популярним та інтенсивно досліджуваним був клієнт-центрований, або в термінах української педагогіки того ж часу особистісно зорієнтований чи гуманістичний підхід, який пізніше змінився компетентнісним.

Під час аналізу зарубіжних освітніх програм з'ясовано, що професійна підготовка майбутніх магістрів психології в нинішньому пострадянському освітньому просторі відбувається відповідно до власних стандартів, які демонструють тяжіння до європейських принципів, процесуальних і цільових орієнтирів. Проте такі країни, як Російська Федерація та Республіка Білорусь, є більш консервативними та часто користуються власноруч розробленими стандартами, незважаючи на підписання Болонської угоди.

Професійна підготовка майбутніх магістрів психології в Європі реалізується на основі європейського сертифіката в галузі психології EuroPsy (European Certificate in Psychology), визнаного Європейською федерацією Асоціацій психологів (European Federation of Psychologists' Associations (EFPA)). Перелік спеціалізацій, які можуть здобути магістранти-психологи в Європі, є значно ширшим, ніж у країнах пострадянського освітнього простору, та охоплює більш вузькі аспекти психології, наприклад психологію дитини раннього віку, психологію спорту вищих досягнень тощо. Суттєвою відмінністю європейської освіти психологів є її очевидна привабливість та престижність, адже ринок праці для таких фахівців великий, а усталені традиції громадян Європи турбуватися про своє психічне благополуччя, інтенсивно користуючись послугами психологів, гарантують надійне середовище для самореалізації.

Професійна підготовка майбутніх магістрів психології в США реалізується за науковим (дослідницьким) або професійним (практичним) напрямом, від обрання якого залежить тип отриманого наукового ступеня магістра («Master of Science» або «Master of Arts»). Особливістю магістерської підготовки в США є активна перманентна тьюторська підтримка навчання (M.A. Program advisor), постійне оновлення та змішування технологій підготовки (змішане навчання), які переглядають кожні п'ять років незалежні комісії фахівців, до яких входять відомі науковці, викладачі й роботодавці.

В Австралії особливу увагу приділено проходженню магістрантами-психологами практики, яка займає близько 1000 годин і має відповідати одній з 9 сфер практичної підтримки (Areas of Practice Endorsement), визначених Психологічною радою Австралії (Psychology Board of Australia).

Загалом не виявлено потужних академічних осередків або професійних шкіл, у яких би проблема підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти набула самодостатнього, актуального та перспективного статусу.

У **другому розділі** – *«Теоретико-методологічні засади вирішення проблеми підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти»* – визначено теоретико-методологічне підґрунтя розробки авторської концепції підготовки магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти; обґрунтовано та схарактеризовано сукупність її принципів; представлено саму концепцію.

Визначено, що методологія дослідження проблеми підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти – це взаємопов'язана сукупність прийомів, методів та засобів наукової діяльності, що забезпечує ефективне, комплексне наукове пізнання досліджуваного феномену, для якого характерні систематизованість, ефективність, об'єктивність, точність, інноваційність і відтворюваність, а також надає змогу підтвердити достовірність усіх висновків, отриманих у ході дослідження.

При цьому вихідні методологічні засади традиційно ієрархічно побудовані як поліметодологічна система, яка включає чотири рівні методології: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий та рівень конкретного дослідження.

На *філософському* рівні методології, який охоплює загальнофілософські методи, категорії, положення, ідеї та принципи, що відтворюють засади будь-якої пізнавальної діяльності, використано сучасну форму *діалектичного* методу, який надає змогу розглянути об'єкт у процесі його еволюції, з урахуванням причини його появи, внутрішніх та зовнішніх факторів впливу, стихійного переходу його кількісних характеристик у якісні, появи внутрішніх суперечностей і суб'єктності.

Застосування цього методу також спрямовує на використання закону заперечення заперечення, який через триєдиний процес діалектики (деструкція, кумуляція, конструкція) передбачає руйнування застарілих і неефективних підходів до професійної підготовки майбутніх магістрів психології, відходження знаннєвої педагогічної парадигми, а також подолання гальмівних стереотипів та кліше в педагогічній взаємодії між викладачами й магістрантами. Процес кумуляції передбачає накопичення фактів щодо ефективних форм, методів і засобів підготовки магістрів психології, інноваційних технологій вищої освіти та збереження конструктивних традицій професійної освіти. Процес конструкції – формування авторського бачення щодо професійної підготовки майбутніх магістрів психології, висунення гіпотетичних припущень та виходу за межі наявних знань, що включає осмислення особливостей їх професійної діяльності в умовах неформальної освіти, побудову відповідних концепцій і технологій.

Ще одним імперативом філософського рівня методології дослідження проблеми підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти є *поєднання та взаємозбагачення теорії практикою й навпаки*, що детермінує необхідність проведення масштабної емпіричної роботи.

Загальнонауковий рівень методології перебуває в логічному взаємозв'язку з філософськими методами та враховує предметну спрямованість наукового пошуку, конкретизує абстрактні філософські конструкції через *системний і синергетичний* підходи.

Системний підхід передбачає розгляд досліджуваного феномену як системи, яка має бути цілісною (принципово не може зводитися до набору її складових та елементів), структурованою (встановлює структурні елементи підготовки й зв'язки між ними), ієрархічною (демонструє ієрархію відносин між структурними складовими системи підготовки магістрантів психології у вертикальному та горизонтальному підпорядкуванні).

Важливим акцентом *синергетичного* підходу є врахування взаємозалежності досліджуваної системи й зовнішнього середовища, оскільки тільки під час взаємодії

з навколишнім середовищем система може виявити свою цілісність та основні властивості, а також сформувати нові якості через біфуркаційні зміни, нелінійність і самоорганізацію.

Конкретно-науковий рівень методології дослідження включає традиційні для української педагогіки й психології підходи (особистісний, діяльнісний, андрагогічний, аксіологічний та акмеологічний). Вони створюють методологічне підґрунтя для формування шляхів вирішення проблеми підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

При цьому особистісний й андрагогічний підходи об'єктивують індивідуальність магістранта-психолога (особистісний аспект), діяльнісний й акмеологічний підходи деталізують його професійну діяльність (діяльнісний аспект), а аксіологічний підхід виступає стрижнем, що пов'язує особистісний та діяльнісний аспекти. На рівні конкретного дослідження проблеми підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти визначено сукупність теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження.

Експліковано та обґрунтовано сукупність принципів, дотримання яких забезпечить ефективність підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Принцип *інноваційності* визначає необхідність ознайомлення магістрантів із світовим досвідом професійної діяльності психологів в умовах неформальної освіти, освоєння нових функцій та опанування новітнього інструментарію психолога в умовах інформаційного постмодерного суспільства.

Принцип *вершинної орієнтації* передбачає формування перфекціоністської установки майбутніх магістрів на виконання генеральної місії професії психолога, а саме створення ментальних умов для максимально повного та якісного втілення природи іншої людини або групи людей у соціальній дійсності завдяки потужній фасилітації її когнітивних, емоційних і діяльнісних ресурсів.

Принцип *суб'єктності* виявляється у формуванні екзистенційно важливих потенцій майбутніх магістрів щодо упредметнення змісту своїх уявлень і переконань у практиці професійної діяльності психолога та в процесі навчання, коли самостійна пізнавальна діяльність є найефективнішим інструментом професійного розвитку.

Принцип *елективності* в підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти забезпечує гнучкість і варіативність освітнього процесу. Він передбачає розширення можливостей для кожного магістранта-психолога в обґрунтованому виборі власної траєкторії професійної підготовки з урахуванням своїх можливостей та амбіцій.

Принцип *інтеграції фахових знань* у підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти зумовлений необхідністю забезпечити кумулятивний ефект від інтеріоризації змісту навчання за окремими фаховими дисциплінами й у процесі подальшої екстраполяції отриманого когнітивного потенціалу в здатність вирішувати складні завдання в умовах хаотичної та невизначеної практики психологічної діяльності в неформальних обставинах.

Принцип *створення особистісної освітньої продукції* передбачає обов'язкову розробку та застосування майбутніми магістрами психології актуальних засобів персонального навчання й квазіпрофесійної діяльності (реальних або опосередкованих фізично-цифровим середовищем), які можуть бути використані ними в професійній діяльності в умовах неформальної освіти.

Принцип *рефлексії* в підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти зумовлений необхідністю створити швидкий та точний зворотний зв'язок, який надасть можливість зробити висновки про ефективність освітнього процесу, а також тим, що рефлексія є основою для особистісного й професійного розвитку особистості магістранта-психолога.

Зазначені принципи набули подальшого дедуктивного упредметнення в авторській концепції підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, що відтворює:

- специфіку професійної діяльності майбутніх магістрів психології в умовах неформальної освіти;
- педагогічну стратегію підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти;
- сукупність форм, методів і засобів, що забезпечать ефективну підготовку майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах трансформації освіти;
- результативні характеристики готовності магістрів психології (змістові та структурні компоненти) до професійної діяльності в умовах трансформації освіти.

Інноваційне бачення специфіки професійної діяльності майбутніх магістрів психології в умовах неформальної освіти ґрунтується на двох її основних аспектах – функціях та ролях, які має реалізовувати й виконувати фахівець-психолог у зазначених умовах. Так, основними функціями магістрів психології в умовах неформальної освіти є такі: освітня (просвітницька), яка передбачає підготовку, організацію та проведення просвітницької діяльності з проблем у сфері психології для різних верств населення; коригувальна, яка виявляється в наданні колективної й персональної психологічної допомоги дітям і дорослим, які опинилися в кризовій ситуації; розвивальна, яка спрямована на забезпечення створення оптимальних педагогічних та психологічних умов для особистісного розвитку клієнтів.

Ці функції інтегровано в трьох рольових позиціях магістрів психології в умовах неформальної освіти: психолога, педагога та підприємця. Роль психолога спрямована на реалізацію коригувальної та розвивальної функцій в умовах неформальної освіти, що включені до освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця цієї спеціальності. Роль педагога пов'язана з реалізацією освітньої (просвітницької) функції магістра психології в умовах неформальної освіти й потребує додаткової незначної за обсягом і тривалістю теоретичної підготовки. Роль підприємця актуалізує необхідність організації професійної діяльності на засадах власної ініціативності та відповідальності, зокрема самостійного пошуку й залучення клієнтів до участі в тренінгах, навчальних семінарах, особистих

консультаціях, аналізу та врахування їх потреб і побажань, самостійної розробки освітньо-психологічних проєктів, спрямованих на особистісний розвиток тощо.

Педагогічна стратегія підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти розподілена на такі фази: проєктування, технологізації й коригування. Фаза проєктування спрямована на розробку індивідуальних траєкторій розвитку всіх складових підготовки магістрів психології, необхідних для забезпечення ефективності їх професійної діяльності в умовах неформальної освіти. Фаза технологізації спрямована на ефективну теоретичну і практичну підготовку майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. Фаза коригування спрямована на коригування індивідуальної траєкторії підготовки майбутніх магістрів психології та розроблених ними персональних стартапів, що ґрунтується на аналізі труднощів, з якими магістранти-психологи зіткнулися на етапі реалізації індивідуальної траєкторії підготовки та випробування персональних стартапів у ході проходження педагогічної та польової (психологічної) практики.

Для реалізації визначеної педагогічної стратегії підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах трансформації освіти визначено сукупність форм, методів і засобів навчання, яка охоплює технологію змішаного навчання, інтерактивні технології, проєктну технологію та польові (психологічні) практики.

Готовність до професійної діяльності майбутніх магістрів психології в умовах неформальної освіти упереджено через змістові (когнітивний, операціональний, аксіологічний) і структурні (педагогічний, підприємницький, технологічний, лідерський та емоційний інтелект) компоненти.

У **третьому розділі** – *«Науково-методичні засади підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти»* – обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти; представлено структуру та зміст моделі підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти; розроблено педагогічну технологію підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Проведене пілотажне дослідження за участю майстрів професійної спільноти, які мають успішний досвід діяльності в умовах неформальної освіти, а також науково-педагогічних працівників академічного плану (докторів та кандидатів педагогічних і психологічних наук) надало змогу експлікувати необхідні й достатні організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Першу організаційно-педагогічну умову – *оновлення змісту професійної підготовки магістрів психології* – запропоновано реалізувати через ергономічне насичення змісту обраних дисциплін та окремих модулів сукупністю інформації, в якій відтворюються когнітивні, операційні й аксіологічні обставини успішної професійної діяльності психологів в умовах неформальної освіти.

Друга організаційно-педагогічна умова – *використання технології змішаного навчання* – забезпечує інтенсифікацію, персоналізацію, гнучкість, доступність та інтенсивність процесу підготовки майбутніх магістрів психології, а також зростання їх самостійності, адаптивності й мобільності як критично важливих характеристик, що відтворюють процесуальні режими професійної діяльності в умовах неформальної освіти. Крім цього, робота майбутніх магістрів психології з різноманітними електронними ресурсами, вебтехнологіями та онлайн-середовищем навчання забезпечує розвиток їх ІКТ-компетентності.

Третя організаційно-педагогічна умова – *використання інтерактивних технологій* – надає очевидні анімаційні ефекти від створення психологічно комфортного та взаємозбагачувального інтерактивного навчального середовища, в якому магістрант-психолог є активним суб'єктом навчання, інтенсивно формує основні компоненти готовності до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, особливо в аспекті адекватної фахової самооцінки та емоційного інтелекту.

Четверта організаційно-педагогічна умова – *використання проєктної технології* – культивує якісну теоретичну й методичну підготовку магістрантів-психологів через практику розробки персональних проєктів входження на ринок неформальних освітніх послуг у вигляді стартапів.

П'ята організаційно-педагогічна умова – *проходження польових (психологічних) практик* – забезпечує упредметнення накопиченого потенціалу та апробацію власного стартапу в умовах реальної неформальної освіти, що надає змогу масштабної рефлексії й виявлення утруднень, що можуть стримувати побудову успішної професійної кар'єри.

Для реалізації концептуального задуму розроблено авторську модель підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, яка включає три складові: проєктувально-цільову, процесуально-технологічну та результативно-оцінювальну. З огляду на складність моделі й визначених структурних складових, модель підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти подано у вигляді кластеру, що інтегрує визначені вище структурні складові як окремі об'єкти (модулі). Відповідно до цього, авторську модель підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти подано графічно для кожної структурної складової моделі досліджуваного феномену.

Проєктувально-цільова складова авторської моделі охоплює мету, теоретичні основи та методологічні засади дослідження, авторську концепцію підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти й результативні характеристики готовності магістрів психології до майбутньої професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Основоположним системоутворювальним компонентом авторської моделі-аналога є її мета, адже всі інші складові та компоненти моделі будуть спрямовані на її досягнення (рис. 1).

На рис. 2 подано процесуально-технологічну складову моделі підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

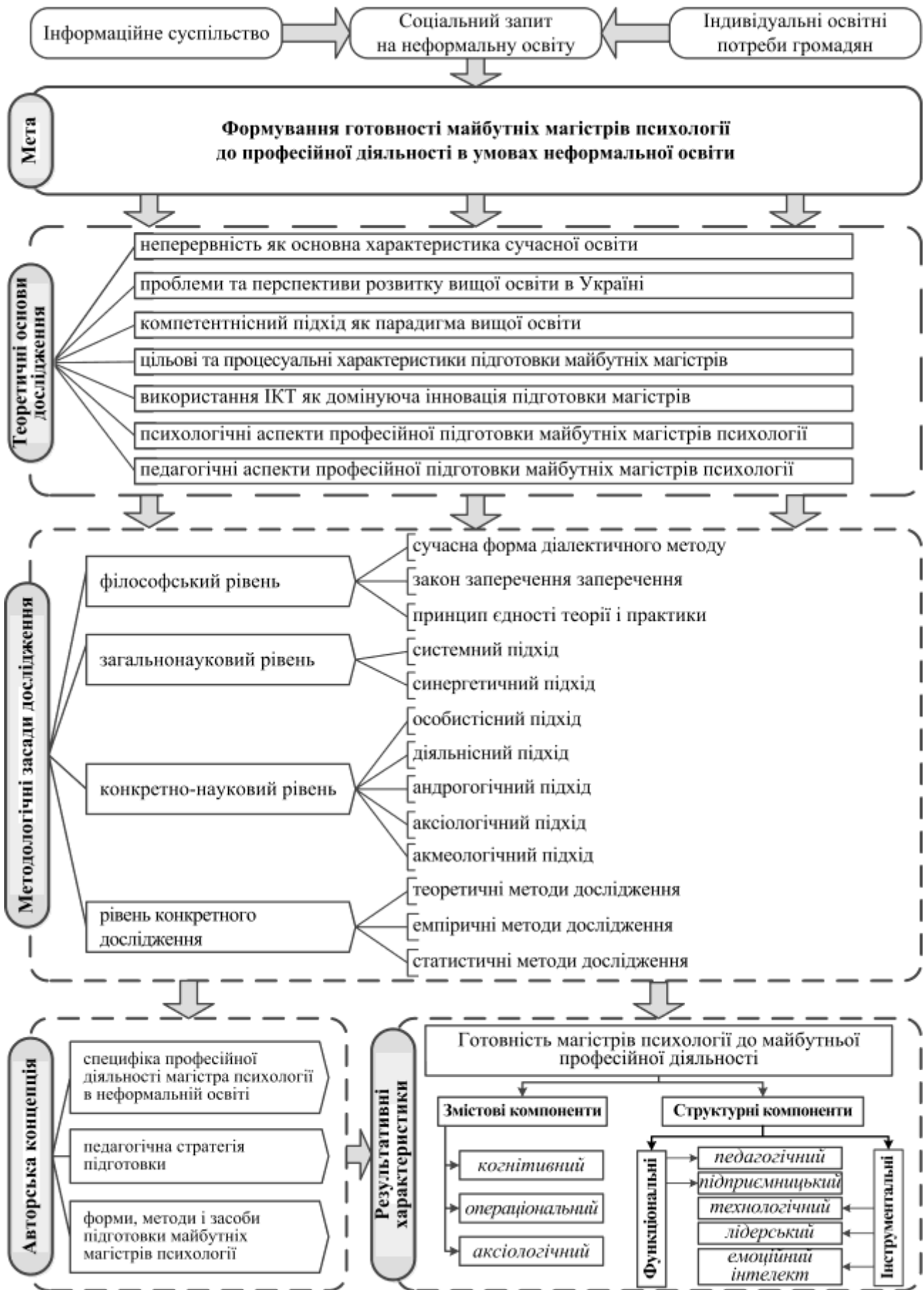

Рис. 1. Проектувально-цільова складова моделі підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти

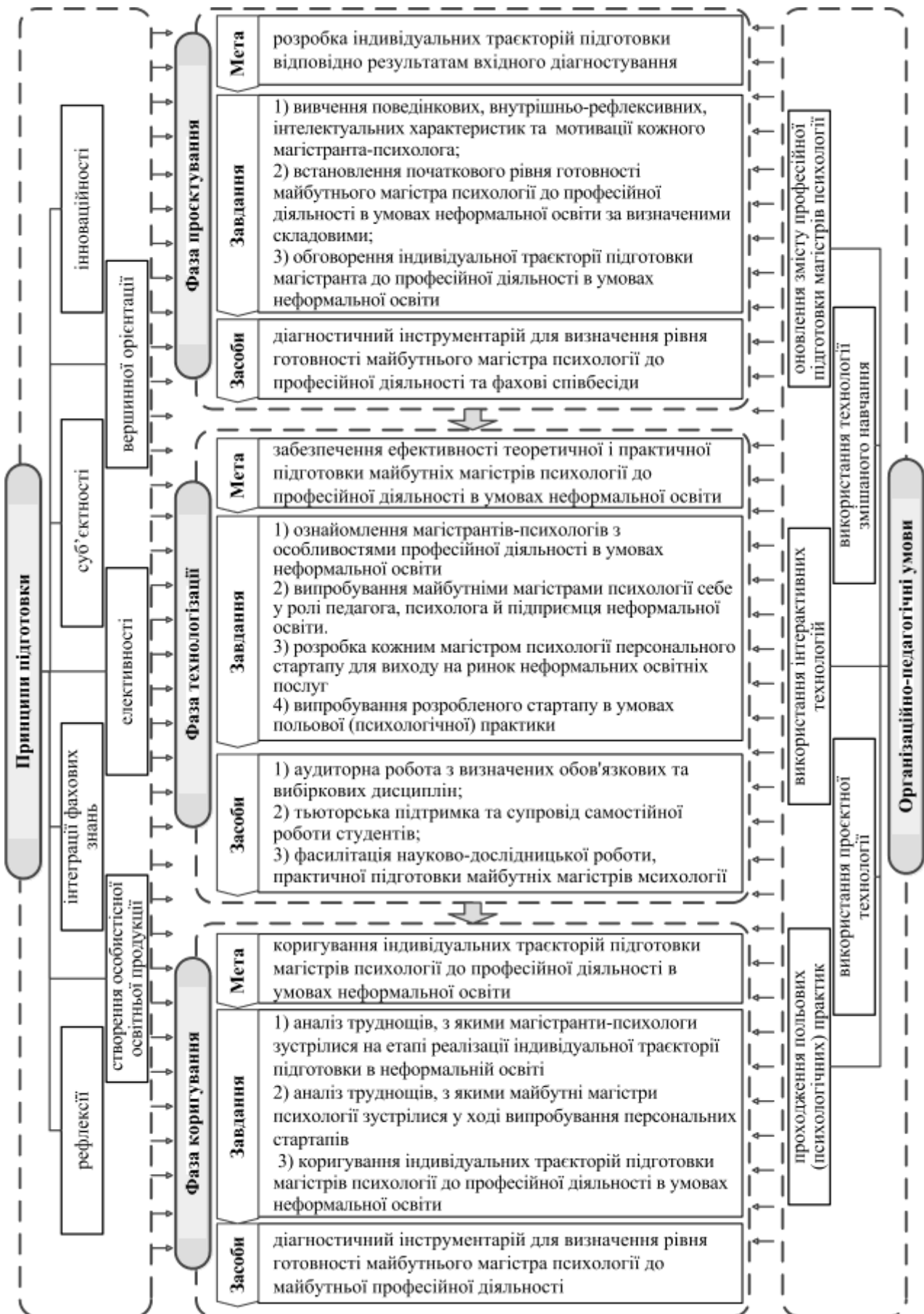

Рис. 2. Процесуально-технологічна складова моделі підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти

Процесуально-технологічна складова моделі інтегрує в собі основні фази підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, принципи та організаційно-педагогічні умови, які є необхідними й достатніми для забезпечення ефективності досліджуваного процесу, а також забезпечує дотримання принципів наступності та послідовності в розробленій моделі. При цьому представлені в авторській моделі принципи й організаційно-педагогічні умови є наскрізними для всього процесу підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, а тому тією чи іншою мірою реалізуються в кожній фазі підготовки.

Результативно-оцінювальна складова моделі включає в себе опис: критеріїв та рівнів готовності майбутнього магістра психології, авторську сукупність методичних інструментів її оцінювання, а також очікувані результати. Інтегруючим елементом результативно-оцінювальної складової авторської моделі є результат – сформована готовність майбутнього магістра психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, що передбачає оволодіння магістрантом усіма показниками критеріїв досліджуваної готовності на відповідному йому рівні (рис. 3).

У розділі подано авторську педагогічну технологію як комплексну дидактичну систему, що інтегрує сукупність науково обґрунтованих форм, методів і засобів навчання, а також способів та алгоритмів їх імплементації в цілісний педагогічний процес, застосування яких має гарантувати формування готовності магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Пропонована педагогічна технологія реалізовується у вигляді трьох послідовних фаз: проєктування, технологізації та коригування, – які у своєму змісті й процесуальних установах спираються на авторську концепцію, що дає цілісність екстрапедагогічного та інтрапедагогічного сприйняття навчання магістрів, трикомпонентну модель, що схематично презентує логіку відносин і впливу між елементами та компонентами навчання, організаційно-педагогічні умови, які через низку добре перевірених і валідних часткових педагогічних технологій забезпечують керованість, відтворюваність та кумулятивний ефект навчання.

Проєктувальна фаза передбачала аналіз та часткову корекцію нормативно-правових і процесуальних стандартів зарахування студентів на навчання за спеціальністю 053 Психологія (на другому рівні вищої освіти). Виявлено головний і поки що не усунутий недолік сучасної традиції професійної підготовки – відсутність якісного професійного відбору, що утруднює навчання осіб, які не мають спеціальних здібностей та обрали хибний шлях професійної самореалізації. Втім, враховуючи поліфункціональний характер професії психолога, а також зростання в суспільстві інформаційного та соціального навантаження на людину, пропонована педагогічна технологія орієнтує педагогічний процес на розвиток особистості студента як самоцінності, котра осмислює себе в ході навчання та може бути корисною саме у сфері неформальної освіти населення.

До основних завдань фази проєктування входило таке: вивчення поведінкових, внутрішньорефлексивних, інтелектуальних характеристик та мотивації кожного магістранта-психолога; встановлення початкового рівня готовності майбутнього магістра психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти за визначеними складовими; обговорення індивідуальної траєкторії підготовки відповідно до результатів вхідного діагностування.

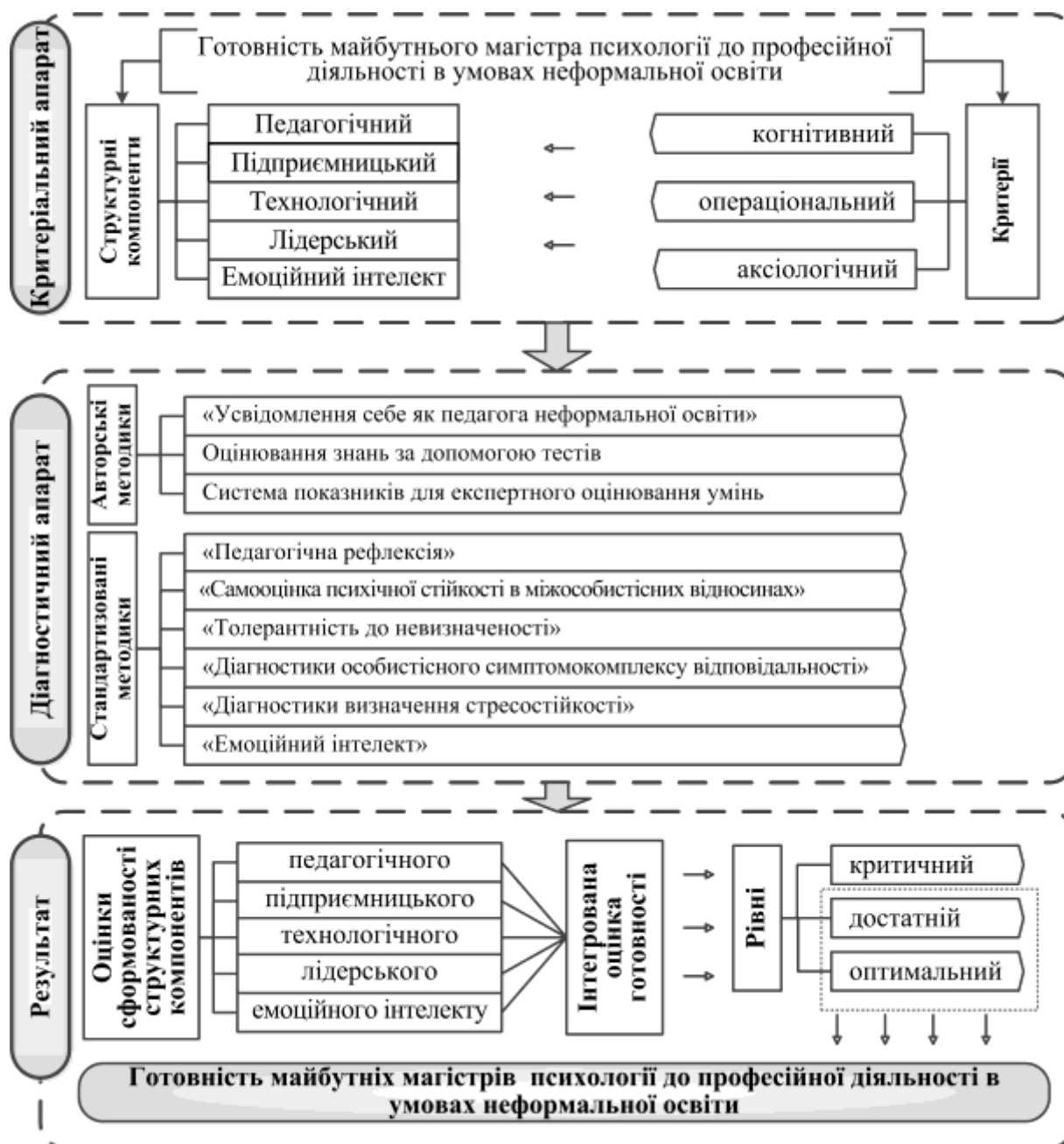

Рис. 3. Результативно-оцінювальна складова моделі підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти

Головним засобом виконання зазначених завдань є відібрані діагностичні інструменти, що відтворюють цілісну картину потенційної готовності майбутніх магістрів до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, а головною формою здобуття первинних даних – фахова співбесіда та попередні консультації студентів з гарантом і групою забезпечення освітніх програм, які виступають як фасилітатори та тьютори навчання.

Показано, що на цій фазі потрібно сконцентровано дотримуватися експлікованих в авторській процесуально-технологічній складовій моделі принципів вершинної орієнтації та суб'єктності, а домінантною частковою педагогічною

технологією є інтерактивна технологія.

Фаза технологізації була спрямована на виконання таких завдань, як: ознайомлення магістрантів-психологів з особливостями професійної діяльності в умовах неформальної освіти; випробування майбутніми магістрами психології себе в ролі педагога, психолога й підприємця неформальної освіти; розробка кожним магістром психології персонального стартапу для виходу на ринок неформальних освітніх послуг; випробування розробленого стартапу в умовах польової (психологічної) практики. На цій фазі магістранти-психологи здобували знання, формували відповідні вміння та будували власні ціннісні орієнтації, необхідні для забезпечення ефективності їх подальшої професійної діяльності в неформальній освіті. При цьому рекомендовано дотримуватися принципів: інноваційності, вершинної орієнтації, суб'єктності, самостійності, опори на досвід суб'єкта навчання, інтеграції фахових знань, створення особистісної освітньої продукції, значущості і застосування результатів навчання та рефлексії. На фазі технологізації були реалізовані всі визначені організаційно-педагогічні умови: оновлення змісту професійної підготовки, використання технології змішаного навчання, використання інтерактивних технологій, використання проєктної технології та проходження майбутніми магістрами психології польових (психологічних) практик з використанням методу внутрішньогрупової квазіпрофесійної реалізації персональних освітніх стартапів в імітаційному неформальному середовищі.

Фаза технологізації висвітлює особливості організації підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, його основні етапи, часові межі, методи, засоби, способи забезпечення організаційно-педагогічних умов та очікуваних результатів кожної фази, а також прикінцеву діагностику рівня готовності магістрантів-психологів. Таким чином, усвідомлення власної професійної цінності в умовах неформальної освіти відбувається завдяки реалізації власного стартапу, наданню психолого-педагогічної допомоги іншій особі або групі осіб.

У фазі коригування, яка є завершальною в авторській педагогічній технології, виконано такі завдання: проаналізувати труднощі, з якими магістранти-психологи зіткнулися на етапі реалізації індивідуальної траєкторії підготовки в неформальній освіті та в ході випробування персональних стартапів; визначити вихідний рівень готовності кожного майбутнього магістра психології до професійної діяльності; внести коригування до індивідуальних траєкторій підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Алгоритм реалізованих завдань педагогічної технології надасть змогу виявити його аксіологічні конструкції та забезпечити повноцінне осмислення майбутніми магістрами психології своїх сильних і слабких сторін, створити адекватну ідею про себе як професіонала у сфері надання психолого-педагогічних послуг в умовах неформальної освіти. Підбиття підсумків навчальної та квазіпрофесійної взаємодії передбачає використання заходів типу конференції як форми наукової й методичної апробації набутого досвіду, під час якої майбутні магістри психології випробують себе на здатність до психічної саморегуляції, психічну стійкість, упевненість у собі,

компетентність у веденні невербального спілкування тощо.

У **четвертому розділі** – *«Дослідно-експериментальна робота з перевірки ефективності авторської педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти»* – обґрунтовано теоретико-методичні засади оцінювання готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти; висвітлено хід та особливості впровадження авторської педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти; висвітлено організацію й результати педагогічного експерименту; проведено їх статистичну перевірку та подано їх інтерпретацію.

На початку експерименту проведено опитування психологів-практиків (експертів), яке надало змогу визначити показники для оцінювання рівня сформованості кожного компонента готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

В основу оцінювання рівня готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти покладено когнітивний, операціональний та аксіологічний критерії, що застосовано до п'яти структурних компонентів.

Для кожного структурного компонента готовності майбутнього магістра психології до професійної діяльності в неформальній освіті деталізовано показники за відповідними критеріями. Так, сформованість педагогічного структурного компонента визначають за допомогою таких показників: усвідомлення себе як педагога неформальної освіти; психолого-педагогічні знання й уміння з неформальної освіти; уміння встановлювати ефективні відносини з тими, хто навчається в неформальній освіті; уміння забезпечувати керуваність і цілеспрямованість освітнього процесу неформальної освіти; уміння визначати та враховувати потреби й інтереси тих, хто навчається в неформальній освіті; педагогічна рефлексія. Підприємницький структурний компонент пов'язаний з проявом таких показників, як: розуміння сучасних освітніх, соціальних та економічних можливостей неформальної освіти; уміння презентувати себе; стійкість до психологічних навантажень; здатність діяти в умовах невизначеності; здатність до прийняття обґрунтованих фінансових рішень; високий рівень особистої відповідальності. Технологічний структурний компонент визначають такі показники: обізнаність про електронні освітні ресурси, інтернет-сервіси, вебтехнології та їх роль у неформальній освіті; уміння проектувати власну професійну діяльність на засадах технологічності, ергономічності та оптимальності; уміння використовувати офісні технології; аналітичне мислення; абстрактне мислення. Лідерський структурний компонент ґрунтується на сукупності таких показників: здатність впливати на інших людей та переконувати їх; уміння вселяти впевненість у того, хто навчається; стійкість до стресів; уміння створювати атмосферу співробітництва, взаємодовіри, взаємоповаги та взаєморозуміння; здатність до співробітництва; здібність схоплювати суть справи інтуїтивно й швидко; наявний імідж майбутнього магістра психології. Структурний компонент емоційний інтелект представлений такими показниками: здатність ефективно

розбиратися в емоційній сфері людини (своїй та чужій); здатність розуміти емоційне підґрунтя міжособистісних відносин; здатність контролювати та використовувати власні емоції; здатність до створення переважного настрою.

Виділено три рівні готовності магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти: критичний (низький), достатній (середній) та оптимальний (високий).

Показано, що на оптимальному рівні готовності майбутні магістри психології мають чіткі ціннісні орієнтації, прагнення та амбіції щодо подальшої професійної діяльності в неформальній освіті й ґрунтовно обізнані щодо їх ролі та функцій у неформальній освіті. Такі магістранти в повному обсязі розуміють соціальне значення майбутньої професії, мають сформовану внутрішню мотивацію до навчання. Вони цілком усвідомлюють себе психологом, педагогом та підприємцем неформальної освіти. Магістранти-психологи цього рівня готовності демонструють ґрунтовну обізнаність щодо нормативно-правового забезпечення й сучасних технологій, їх видів, технологічних форм, методів і засобів неформальної освіти, а також здатні ефективно впливати на інших людей та переконувати їх. Розуміння сучасних освітніх, соціальних та економічних можливостей неформальної освіти в таких магістрантів сформовано на належному рівні. Уміння забезпечувати керованість і цілеспрямованість освітнього процесу неформальної освіти, визначати та враховувати потреби й інтереси тих, хто навчається в неформальній освіті, презентувати себе та приймати обґрунтовані фінансові рішення в магістрантів-психологів цього рівня розвинені на оптимальному рівні, що забезпечує високу ефективність їх подальшої професійної діяльності в неформальній освіті. Такі майбутні магістри стійкі до психологічних навантажень, здатні ефективно працювати в умовах невизначеності, а також повною мірою усвідомлюють можливість зміни емоції, свідомого виклику певної емоції, або її припинення та створення переважного настрою.

З метою визначення рівня сформованості кожного структурного компонента розроблено авторський діагностичний інструментарій, який включає опитувальник «Усвідомлення себе як педагога неформальної освіти», комплекс тестів для перевірки знань, систему показників для експертного оцінювання вмінь, стандартизовані методики «Педагогічна рефлексія», «Толерантність до невизначеності», «Самооцінка психічної стійкості в міжособистісних відносинах», «Визначення стресостійкості», «Діагностика особистісного симптомокомплексу відповідальності», «Емоційний інтелект» тощо.

Розробка авторських методик включала низку процедур: добір тверджень для опитувальника «Усвідомлення себе як педагога неформальної освіти» та показників для експертного оцінювання; перевірку валідності опитувальника «Усвідомлення себе як педагога неформальної освіти»; дослідження тесту з перевірки знань на надійність і валідність; добір експертів з узгодженим розумінням професійної діяльності психолога в умовах неформальної освіти.

Відповідно до розробленої педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти формувальний етап експерименту реалізовано в ході трьох послідовних фаз

(проектування, технологізації та коригування), кожна з яких мала власну мету й завдання, що відповідають меті та завданням основних фаз процесуально-технологічної складової авторської моделі.

Експериментальне дослідження здійснено на базі Класичного приватного та Запорізького національного університетів. Дослідно-експериментальна робота тривала впродовж 2008–2020 рр. і мала п'ять основних етапів: підготовчий, констатувальний, формувальний, контрольний та підсумковий.

На підготовчому етапі дослідження (вересень 2008 р. – червень 2017 р.) здійснено аналіз проблеми підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти в теоретичній і практичній площинах. На констатувальному етапі дослідження (вересень 2017 р.) реалізовано констатувальний етап педагогічного експерименту, який співвідноситься з початком фази проектування авторської педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. На цьому етапі за допомогою авторського діагностичного інструментарію встановлено початковий рівень готовності майбутнього магістра психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти за визначеними складовими, яке стало основою для подальшої побудови індивідуальної траєкторії підготовки магістранта-психолога до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. На формувальному етапі дослідження (вересень 2017 р. – лютий 2019 р.), що відповідав терміну навчання в магістратурі (3 семестри) проведено формувальний експеримент, у якому було застосовано авторську педагогічну технологію підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти та створено увесь комплекс визначених необхідних і достатніх організаційно-педагогічних умов: оновлення змісту професійної підготовки магістрів психології, використання технології змішаного навчання, застосування інтерактивних технологій, використання проектної технології та проходження польових (психологічних) практик. На контрольному етапі дослідження (лютий 2019 р.) визначено результативність упровадження розробленої педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, яку оцінювали за вихідним рівнем готовності майбутніх магістрів до професійної діяльності в зазначених умовах.

На підсумковому етапі дослідження (березень 2019 р. – червень 2020 р.) здійснено статистичний аналіз результатів проведеного педагогічного експерименту, сформульовано й обґрунтовано загальні висновки щодо результативності розробленої педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, підготовлено підсумкові фахові публікації та матеріали апробаційного характеру.

Для проведення педагогічного експерименту обрано простий міжгруповий експериментальний план з однією незалежною змінною, якою виступають внесені за допомогою авторської педагогічної технології експериментальні оновлення в професійну підготовку майбутніх магістрів психології. Результативною ознакою є рівень готовності майбутніх магістрів до професійної діяльності в умовах

неформальної освіти.

Відповідно до обраного плану, педагогічний експеримент організований у такій послідовності: попереднє (початкове) вимірювання рівня досліджуваної готовності в контрольній (КГ) та експериментальній (ЕГ) групах на констатувальному етапі педагогічного експерименту, застосування авторської педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів до професійної діяльності в неформальній освіті в процесі підготовки експериментальної групи на формувальному етапі педагогічного експерименту й підсумкове (вихідне) вимірювання рівня досліджуваної готовності в КГ та ЕГ контрольному етапі педагогічного експерименту.

Відповідно до обраного плану експерименту та з метою забезпечення репрезентативності результатів експерименту для дослідження ефективності авторської педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти сформовано:

– ЕГ, до якої увійшли 77 майбутніх магістрів психології, які навчалися в Класичному приватному університеті;

– КГ, до якої увійшли 80 майбутніх магістрів психології із Запорізького національного університету.

Відповідно до визначеного плану експерименту, контингент досліджуваних майбутніх магістрів психології підлягав впливу незалежної змінної у двох варіантах – для КГ та ЕГ. Так, професійна підготовка для КГ відбувалася за традиційною програмою, а ЕГ – з використанням авторської педагогічної технології.

З метою отримання інтегрованої оцінки готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в неформальній освіті розроблено алгоритм оцінювання. Попередньо експертам-психологам, які працюють в умовах неформальної освіти, було запропоновано визначити значущість кожного структурного компонента цієї готовності шляхом ранжування. На основі цих даних отримано вагові коефіцієнти відповідного структурного компонента. Алгоритм отримання інтегрованої оцінки готовності передбачав такі етапи: переведення результатів діагностування показників (за відповідною методикою) за 100-бальною шкалою; розрахунок оцінки кожного структурного компонента як середнього значення оцінок показників; обчислення інтегральної оцінки готовності за допомогою формули, що являє собою лінійну функцію між оцінками структурних компонентів готовності та їх ваговими коефіцієнтами.

Розподіл кількісних результатів оцінювання за рівнями готовності майбутнього магістра психології до професійної діяльності в неформальній освіті такий: критичний рівень готовності < 60; достатній рівень готовності – 60–84; оптимальний рівень готовності > 84.

Результати (табл. 1), отримані на констатувальному етапі експерименту, засвідчили відсутність розбіжностей між розподілами в двох групах (ЕГ і КГ), що підтверджено порівнянням частотних показників і перевіркою статистичних гіпотез за допомогою χ^2 -критерію К. Пірсона ($\alpha \geq 0,05$).

**Зведені результати порівняння груп за розподілами рівня сформованості
готовності та структурних компонентів готовності майбутніх магістрів
психології до професійної діяльності в неформальній освіті
на етапах експерименту**

Етап експ.	Група	Рівень готовності						Зн. χ^2_{emp}	Стат. гіп.
		критичний		достатній		оптимальний			
		осіб	%	осіб	%	осіб	%		
Педагогічний структурний компонент									
Констатувальний	ЕГ	35	45	31	40	11	15	0,52	H ₀
	КГ	35	44	36	45	9	11		
Контрольний	ЕГ	11	14	47	61	19	25	9,65	H ₁
	КГ	27	34	43	53	10	13		
Підприємницький структурний компонент									
Констатувальний	ЕГ	50	65	19	25	8	10	4,37	H ₀
	КГ	40	50	32	40	8	10		
Контрольний	ЕГ	17	22	46	60	14	18	6,71	H ₁
	КГ	33	41	37	46	10	13		
Технологічний структурний компонент									
Констатувальний	ЕГ	33	43	35	45	9	12	1,30	H ₀
	КГ	28	35	39	49	13	16		
Контрольний	ЕГ	4	5	57	74	16	21	8,73	H ₁
	КГ	17	21	49	61	14	18		
Лідерський структурний компонент									
Констатувальний	ЕГ	46	60	26	34	5	6	5,32	H ₀
	КГ	34	43	35	44	11	14		
Контрольний	ЕГ	9	12	53	69	15	19	10,81	H ₁
	КГ	27	34	41	51	12	15		
Структурний компонент емоційний інтелект									
Констатувальний	ЕГ	44	57	24	31	9	12	3,68	H ₀
	КГ	34	43	36	45	10	13		
Контрольний	ЕГ	8	10	52	68	17	22	15,83	H ₁
	КГ	30	38	39	48	11	14		
Загальний рівень сформованості готовності									
Констатувальний	ЕГ	41	53	30	39	6	8	2,83	H ₀
	КГ	32	40	41	51	7	9		
Контрольний	ЕГ	13	17	48	62	16	21	10,53	H ₁
	КГ	23	29	49	61	8	10		

Натомість на контрольному етапі експерименту частотні показники розподілів в двох групах відрізнялися. Зокрема, в ЕГ кількість студентів з критичним рівнем сформованості готовності була на 12% менша, ніж у КГ, а з оптимальним рівнем – на 8% більша. Перевірка статистичних гіпотез за χ^2 -критерієм К. Пірсона довела існування значущих відмінностей у розподілах. Обчислені емпіричні значення χ^2 -критерію Пірсона (педагогічний структурний компонент – 9,65, підприємницький структурний компонент – 6,71, технологічний структурний компонент – 8,73,

лідерський структурний компонент – 10,81, структурний компонент емоційний інтелект – 15,83, готовність – 10,53) були більші від критичного значення $\chi^2_{кр}=5,99$. Це засвідчило статистично значущі (на рівні $\alpha \leq 0,05$) відмінності між КГ і ЕГ як за всіма структурними компонентами готовності, так і загалом за готовністю.

Отже, порівняння розподілів за рівнями сформованості готовності майбутніх магістрів та її структурних компонентів виявило достовірні відмінності між ЕГ і КГ.

Таким чином, узагальнені результати педагогічного експерименту засвідчили, що в експериментальній групі, на відміну від контрольної, процес підготовки майбутніх магістрів психології відбувався ефективніше, що підтверджує доцільність упровадження розробленої моделі та педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

ВИСНОВКИ

Досягнення поставленої мети та реалізація завдань дослідження надали змогу сформулювати такі висновки.

1. Проведений аналіз стану проблеми в теоретичній та практичній площинах засвідчив її актуальний і перспективний характер з огляду на суттєве збільшення та популярність запитів населення на просвітницькі послуги психологів в умовах неформальної освіти, завдяки чому в ній виникають, а іноді й певним чином домінують особи з поверховим уявленням про можливі наслідки своєї комерційної активності для психічного благополуччя громадян. З'ясовано, що така ситуація є наслідком відсутності достатньої уваги гарантів освітніх програм до формування спеціальної фахової компетентності, яка в стандарті вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія (на другому рівні вищої освіти) представлена як здатність випускників організувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології (СК5).

Виявлено, що основними суттєвими особливостями неформальної освіти є тяжіння до неперервності, добровільний і партисипативний характер зацікавленості тих, хто навчається; гнучкість, варіативність та особистісна зорієнтованість форм і методів взаємодії між клієнтами та психологом. Показано, що сучасна неформальна освіта, як складова метасистеми неперервної освіти, відіграє ключову роль як для суспільства, так і для особистості, оскільки виконує низку критично важливих функцій.

2. Аналіз зарубіжного та українського досвіду вищої освіти, теоретико-методичних досліджень у галузі підготовки фахівців з психології та суміжних професій надав змогу з'ясувати спільні для всіх країн характеристики, зокрема: домінанту компетентнісної педагогічної парадигми, наскрізне використання інформаційно-комунікаційних технологій, активне застосування змішаних форм навчання та зіставні терміни підготовки майбутніх магістрів.

Суттєвою деструктивною відмінністю українських традицій підготовки майбутніх психологів є надто обережний характер співпраці представників професійних та академічних співтовариств, імітаційний характер науково-дослідної діяльності викладачів і студентів, незначний попит на унікальні, вузькоспеціалізовані освітні програми, недосконалі умови практичної підготовки та стажування, низький рівень конкурентності в навчанні студентів і викладацькій діяльності науково-педагогічних

працівників, пасивна реалізація принципу автономності, особливо в аспекті підвищення рівня суб'єктності студентського самоврядування тощо.

Аналіз сучасних вітчизняних досліджень засвідчив наявність певної конкуренції між науковими спеціальностями (19.00.07 та 13.00.04), яка в цілому збагачує науковий дискурс і надає змогу інтеграції більшості важливих питань теоретико-методологічного характеру, розробки педагогічних умов, моделі та технології формування окремих загальних і специфічних компетентностей, експлікації перспективних інновацій навчання магістрів психології як на рівні викладання окремих дисциплін, так і на рівні організації підготовки в цілому.

3. Вихідні теоретико-методологічні засади дослідження проблеми сформульовано на чотирьох рівнях методології: філософському (сучасна форма діалектичного методу, закон заперечення заперечення й методологічний принцип єдності теорії та практики); загальнонауковому (системний і синергетичний підходи); конкретно-науковому (особистісний, діяльнісний, аксіологічний, андрагогічний та акмеологічний підходи) і рівні конкретного дослідження, що відображає сукупність теоретичних, емпіричних та статистичних методів дослідження.

Визначено, що забезпечення ефективності підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти потребує дотримання сукупності принципів, а саме: інноваційності, вершинної орієнтації, суб'єктності, елективності, інтеграції фахових знань, створення особистісної освітньої продукції та рефлексії.

Концепція підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти висвітлює авторське бачення педагогічного процесу в термінах формування готовності майбутніх магістрів до виконання визначених функцій (просвітницька, коригувальна та розвивальна) і ролей (педагога, психолога, підприємця). Педагогічна стратегія такого формування в площині індивідуального навчання розподілена на фази: *проектування* (спрямована на розробку індивідуальних траєкторій розвитку студента); *технологізації* (спрямована на методичну інтеріоризацію когнітивної, психоемоційної та діяльнісної складових готовності); *коригування* (спрямована на рефлексію результатів підготовки й аналізі труднощів).

4. Обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, дотримання яких забезпечить ефективність імплементації авторської концепції:

- оновлення змісту професійної підготовки майбутніх магістрів психології через ергономічне виправдане насичення контенту освітніх програм дисциплін і практик навчальним модулями та складовими, в яких відтворюються когнітивні, операційні й аксіологічні патерни успішної професійної діяльності психологів в умовах неформальної освіти;

- використання технології змішаного навчання як способу стимулювання гнучкої, ініціативної та відповідальної практики персоналізованої підготовки, в якій відтворюються операційні режими професійної діяльності психолога в умовах неформальної освіти;

- застосування інтерактивних технологій як прогресивного засобу інтеріоризації змісту навчання магістрів в аудиторній роботі, перманентного нарощування суб'єктної та лідерської життєвої позиції, емоційного інтелекту й адекватної самооцінки;

– використання проектної технології як методу культивування реалістичних, конкретних, операціоналізованих та визначених у часі цілей навчання студентів, що супроводжується розробкою індивідуальних стартапів входження на ринок неформальних освітніх послуг;

– проходження польових (психологічних) практик як засобу упредметнення накопиченого потенціалу через апробацію власного стартапу в умовах реальної неформальної освіти, що надає змогу отримання зворотного зв'язку, рефлексії та виявлення утруднень.

Розроблено авторську модель, яка включає проектувально-цільовий, процесуально-технологічний та результативно-оцінювальний модулі. *Проектувально-цільовий* модуль містить мету, теоретичні й методологічні імперативи підготовки, концепцію та результативні характеристики готовності магістрів психології до майбутньої професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Процесуально-технологічний* модуль інтегрує в собі основні фази підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, наскрізні принципи та організаційно-педагогічні умови, які є необхідними й достатніми для забезпечення ефективності педагогічного процесу. *Результативно-оцінювальний* модуль містить опис критеріїв і рівнів готовності майбутнього магістра психології, діагностичний інструмент її оцінювання, а також очікувані результати навчання – оптимальний або достатній рівень готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

6. Розроблено педагогічну технологію підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, яка формалізує, упорядковує та насичує конкретним змістом діяльність усіх суб'єктів педагогічного процесу, контролює хід та особливості перебігу його основних фаз, дотримання часових меж, методів, форм, засобів і показників готовності до професійної діяльності в неформальній освіті. Для кожного структурного компонента такої готовності (педагогічний, підприємницький, технологічний, лідерський, емоційний інтелект) деталізовано критерії (когнітивний, операціональний, аксіологічний), конкретні показники й рівні розвитку (критичний, достатній та оптимальний).

Сформованість педагогічного структурного компонента визначається за допомогою таких показників: усвідомлення себе як педагога неформальної освіти; психолого-педагогічні знання й уміння з неформальної освіти; уміння встановлювати ефективні відносини з тими, хто навчається в неформальній освіті; уміння забезпечувати керованість і цілеспрямованість освітнього процесу неформальної освіти; уміння визначати та враховувати потреби й інтереси тих, хто навчається в неформальній освіті. Підприємницький структурний компонент пов'язаний з проявом таких показників, як: розуміння сучасних освітніх, соціальних та економічних можливостей неформальної освіти; уміння презентувати себе; стійкість до психологічних навантажень; здатність діяти в умовах невизначеності; здатність до прийняття обґрунтованих фінансових рішень; високий рівень особистої відповідальності. Технологічний структурний компонент визначають такі показники: обізнаність про електронні освітні ресурси, інтернет-сервіси, вебтехнології та їх роль у неформальній освіті; уміння проектувати (планувати) власну професійну діяльність на засадах технологічності та оптимальності;

уміння використовувати офісні технології; аналітичне мислення; абстрактне мислення. Лідерський структурний компонент ґрунтується на сукупності таких показників: здатність впливати на інших людей та переконувати їх; уміння вселяти впевненість у того, хто навчається; стійкість до стресів; уміння створювати атмосферу співробітництва, взаємодовіри, взаємоповаги та взаєморозуміння; здатність до співробітництва; здібність схоплювати суть справи інтуїтивно й швидко; наявний імідж майбутнього магістра психології. Структурний компонент емоційний інтелект представлений такими показниками: здатність ефективно розбиратися в емоційній сфері людини (своїй та інших людей); здатність розуміти емоційне підґрунтя міжособистісних відносин; здатність контролювати й використовувати власні емоції; здатність до створення переважного настрою.

7. Для експериментальної перевірки ефективності авторської педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти обрано простий міжгруповий експериментальний план з однією незалежною змінною, у якому впливу незалежної змінної підлягає одна експериментальна вибірка. Залежною змінною був рівень готовності майбутніх магістрів психології, а незалежною – експериментальні зміни в процесі їх професійної підготовки.

Експериментальна робота на формувальному етапі передбачала використання розробленої педагогічної технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в неформальній освіті, в якій відтворено концептуальний задум автора, принципи, організаційно-педагогічні умови, модель та інші важливі параметри педагогічного процесу.

Вимірювання рівня сформованості у представників контрольної та експериментальної груп готовності до професійної діяльності в умовах неформальної освіти проводилося з використанням авторського особистісного опитувальника «Усвідомлення себе як педагога неформальної освіти», сукупності тестів, експертного оцінювання умінь та низки стандартизованих методик.

Результати цієї діагностики стали основою для статистичної обробки даних педагогічного експерименту. За допомогою χ^2 -критерію Пірсона було доведено, що на констатувальному етапі експерименту між двома групами (ЕГ і КГ) відсутні статистично значущі розбіжності в розподілах за рівнями ($\alpha > 0,05$). Натомість на контрольному етапі експерименту порівняння розподілів за рівнями готовності майбутніх магістрів психології в ЕГ і КГ за цим самим критерієм виявило статистично значущі відмінності ($\alpha \leq 0,05$) між ними як за структурними компонентами окремо, так і загалом за підсумковим рівнем готовності майбутніх магістрів до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. Такі результати педагогічного експерименту свідчать, що підготовка в експериментальній групі відбувалася ефективніше, ніж у контрольній, що підтверджує доцільність упровадження розробленої моделі та педагогічної технології.

Таким чином, вирішено завдання дослідження та досягнуто його мету – обґрунтування теоретичних і методичних засад підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. Утім досягнення мети не вичерпує всіх аспектів проблеми, зокрема поглибленого аналізу потребують організаційні аспекти залучення до підготовки майбутніх магістрів представників

професійної спільноти, асоціацій психологів неформальної освіти, а також посилення їх ролі в модернізації практичної підготовки та стажування студентів, активізації їх тьюторської підтримки під час навчання, формування готовності до розробки й використання персонального освітньо-консультативного середовища.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Ponomareko O. V. Perspectives and accents of training of the future masters in psychology for professional activities in the conditions of nonformal education. *Development priorities of pedagogical sciences in the XXI century* : collective monograph / A. O. Bessarab, M. D. Diachenko, Jan Grzesiak, O. I. Ivanytsky, etc. Lviv ; Torun : Liha-Press, 2019. P. 109–127. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-106-3/109-127>.

2. Пономаренко О. В. Теорія і практика підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти : монографія. Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2020. 420 с.

*Стаття в зарубіжному виданні,
що входить до наукометричної бази SCOPUS*

3. Kravtsov Y. S., Tkalych M. H., Korbozerova N. M., Ponomarenko O. V. Communicative rationality as a problem fields and semantic emphasis of educational paradigm. *Astra Salvensis*. 2020. Supplement № 1. P. 391–401.

Статті в наукових фахових виданнях України

4. Пономаренко О. В. Історико-методологічні засади соціально-педагогічної діяльності. *Соціалізація особистості* : зб. наук. пр. Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2006. Вип. 2. С. 70–77.

5. Пономаренко О. В. Етапи становлення професійних стандартів соціального працівника у Сполучених Штатах Америки. *Соціалізація особистості* : зб. наук. пр. Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2006. Вип. 1. С. 78–85.

6. Пономаренко О. В. Психолого-педагогічні основи сутності професійно-етичної культури соціального педагога. *Соціалізація особистості* : зб. наук. пр. Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2007. Вип. 3. С. 3–10.

7. Пономаренко О. В. Особливості соціально-педагогічної діяльності в освіті. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики* : міжвуз. зб. наук. пр. / УНУ ім. Т. Г. Шевченка, Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Запорізький держ. ун-т. Київ ; Запоріжжя ; Одеса, 2008. С. 171–175.

8. Пономаренко О. В. Інноваційні технології організації соціально-педагогічної практики в Запорізькому державному університеті. *Проблеми педагогічних технологій* : зб. наук. пр. / Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2009. Вип. 2. С. 189–193.

9. Пономаренко О. В. Стратегії психозахисної поведінки педагогів з різними рівнями емоційного вигорання. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка ; ЗНУ. 2013. № 1. С.

10. Пономаренко О. В. Суперечності та складності неформальної освіти як платформи для професійної самореалізації фахівців із психології. *Вісник Запорізького*

національного університету. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / гол. ред. Г. В. Локарева. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2018. № 2 (31). С. 45–50.

11. Пономаренко О. В. Проблема формування готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2018. Т. 2. Вип. 61. С. 162–168.

12. Пономаренко О. В. Важливі тенденції сучасної професійної освіти магістрів психології в контексті формування їхньої готовності до фахової діяльності в умовах неформальної освіти. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2019. № 1 (32). С. 86–91.

13. Пономаренко О. В. Аналіз місця та ролі неформальної освіти у метасистемі неперервної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2019. Т. 1. Вип. 64. С. 75–78.

14. Пономаренко О. В. Теоретико-методологічне підґрунтя авторської концепції підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2019. Т. 2. Вип. 66. С. 82–86.

15. Пономаренко О. В. Принципи формування готовності формування майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / гол. ред. Г. В. Локарева. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2019. № 2 (33). С. 117–121.

16. Пономаренко О. В. Конкретно-науковий рівень методології дослідження проблеми підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2019. Т. 2. Вип. 67. С. 124–130.

17. Пономаренко О. В. Сукупність критеріїв та показників готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти за її компонентами. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 24. Т. 2. С. 99–104.

18. Пономаренко О. В. Вибір та обґрунтування діагностичних засобів оцінки готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. Т. 2. Вип. 68. С. 115–120.

19. Пономаренко О. В. Проблема оцінки рівнів готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Бердянськ : БДПУ, 2020. Вип. 1. С. 408–416.

20. Пономаренко О. В. Результативні характеристики готовності майбутнього магістра психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка / ред.-упоряд. М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Гельветика, 2019. Вип. 28. Т. 3. С. 211–216.

21. Пономаренко О. В. Загальна характеристика технології підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. / Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2019. Вип. 62. С. 153–161.

22. Пономаренко О. В. Концепція підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. Т. 3. Вип. 69. С. 93–96.

23. Пономаренко О. В. Поняття «Організаційно-педагогічні умови» в контексті дослідження професійної освіти майбутніх магістрів психології. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. Т. 3. Вип. 70. С. 197–200.

24. Пономаренко О. В. Оновлення змісту та технологій фахової підготовки майбутніх магістрів психології в контексті формування їх готовності до професійної діяльності в неформальній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. Т. 2. Вип. 71. С. 193–198.

25. Пономаренко О. В. Педагогічні умови фахової підготовки майбутніх магістрів психології в контексті формування їх готовності до професійної діяльності в неформальній освіті. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 2 (21). С. 199–214.

Статті в інших наукових виданнях

26. Пономаренко О. В. Педагогічні технології формування професійно-етичної культури майбутніх соціальних педагогів. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. пр. Ін-ту педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Запорізький ОІВВ. Київ ; Запоріжжя, 2002. Вип. 19. С. 145–149.

27. Пономаренко О. В. Етапи становлення і розвитку психолого-педагогічної освіти в Запорізькому регіоні. *Вісник ЗНУ: Педагогічні науки*. 2007. № 2. С. 9–15.

28. Пономаренко О. В. Педагогічні умови формування професійно-етичної культури соціального педагога. *Соціалізація особистості* : зб. наук. пр. / НПУ ім. М. Драгоманова. Київ : Логос, 2009. Т. 15. С. 14–24.

29. Пономаренко О. В. Соціально-філософський аспект моральної свідомості як компонента професійно-етичної культури соціального педагога. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. пр. Ін-ту педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Запорізький ОІВВ. Київ ; Запоріжжя, 2002. Вип. 22. С. 23–27.

30. Пономаренко О. В. Професійно-етична культура соціального педагога/працівника. *Проблеми педагогічних технологій* : зб. наук. пр. / Академія пед. наук України, Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2010. Вип. 1. С. 277–280.

31. Пономаренко О. В., Носов А. Д. Соціально-правовий захист дітей та молоді з особливими потребами в Україні. *Вісник Запорізького національного університету: Педагогічні науки*. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2010. № 2. С. 113–120.

32. Пономаренко О. В. Інноваційні технології підготовки майбутніх вчителів в умовах кредитно-модульної системи. *Вісник ЗНУ: Педагогічні науки*. 2011. № 3 (16). С. 159–166.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали конференцій

33. Пономаренко О. В. Етапи становлення і розвитку психолого-педагогічної освіти у Запорізькому регіоні. *Теорія та практика підготовки соціальних педагогів та психологів у вищому навчальному закладі: досвід, проблеми та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (17–19 травня 2007 р.). Запоріжжя, 2007. С. 13–19.

34. Пономаренко О. В. Психологічний аналіз формування творчого мислення студентів. *Психологічні основи ефективної діяльності освітніх організацій в умовах соціально-економічних змін* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 9–10 жовтня 2008 р.). Запоріжжя, 2008. С. 15–21.

35. Пономаренко О. В. Психологічна служба в системі вищої освіти: міжнародний досвід та перспективи роботи в Україні. *Психологічна служба ВНЗ: досвід роботи та перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 19–20 травня 2009 р.). Запоріжжя, 2009. С. 54–62.

36. Пономаренко О. В. Особливості підготовки студентів ВНЗ психолого-педагогічного профілю в умовах переходу до болонської системи освіти. *Науковий потенціал Запорізького національного університету та шляхи його розвитку* : матеріали Наук. конф. (м. Запоріжжя, 12–14 травня 2010 р.). Запоріжжя, 2020. С. 69–75.

37. Пономаренко О. В. Соціально-педагогічна освіта Запорізького регіону: шляхи становлення та розвитку. *Актуальні проблеми підготовки соціальних педагогів у третьому тисячолітті* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 28–29 квітня 2011 р.). Запоріжжя, 2011. С. 22–26.

38. Пономаренко О. В. Завдання соціально-педагогічної служби ВНЗ. *Актуальні проблеми підготовки соціальних педагогів у третьому тисячолітті* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 28–29 квітня 2011 р.). Запоріжжя, 2011. С. 41–46.

39. Пономаренко О. В. Стратегії психозахисної поведінки педагогів з різними рівнями емоційного вигорання. *Інтеграційні можливості сучасної психології та шляхи її розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 10–12 жовтня 2012 р.). Запоріжжя, 2012. С. 79–83.

40. Пономаренко О. В. Лідер і лідерство: підходи до визначення та аналізу феномену. *Психолого-економічні вектори розвитку особистості і суспільства* : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Запоріжжя, 16 травня 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 111–115.

41. Пономаренко О. В. Особливості формування індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу. *Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку* : матеріали Другої Всеукр. наук.-практ. конф. (17–18 березня 2016 р.). Запоріжжя, 2016. С. 153–157.

42. Пономаренко О. В. Соціально-правова підтримка студентської молоді кризових територій. *Психологія травми: дискусійні питання психологічної допомоги* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 20–21 квітня 2017 р.). Запоріжжя, 2017. С. 55–60.

43. Пономаренко О. В. Роль неформальної освіти у професійній підготовці майбутнього психолога. *Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку* :

матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (21 березня 2019 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2019. С. 50–51.

44. Пономаренко О. В. Неформальна освіта як перспективне середовище для професійної діяльності майбутніх магістрів психології. *Наука, освіта, суспільство: інструменти і механізми сучасного інноваційного розвитку* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29–30 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 34–36.

45. Пономаренко О. В. Дискусійні аспекти проблеми формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в сфері неформальної освіти. *Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика* : матеріали II Міжнар. літнього наук. симпоз. (м. Одеса, 26–27 липня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 31–34.

46. Пономаренко О. В. Становлення неформальної освіти в Україні. *Пріоритетні напрями наукових досліджень* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20–21 серпня 2019 р.). Київ, 2019. С. 34–35.

47. Пономаренко О. В. Причини та особливості виникнення неформальної освіти в історичній ретроспективі. *Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, Україна, 6–7 вересня 2019 р.). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. Ч. 1. С. 24–26.

48. Пономаренко О. В. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій як домінуюча потреба підготовки магістрів психології до роботи в умовах неформальної освіти. *Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології : від теорії до практики* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, Україна, 13–14 вересня 2019 р.). Харків : Східноукр. організація «Центр педагогічних досліджень», 2019. С. 99–101.

49. Пономаренко О. В. Специфіка професійної діяльності майбутніх магістрів психології в умовах неформальної освіти. *Наука і вища освіта : тези доповідей XXVIII Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 13 листопада 2019 р.)* / Класичний приватний ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2019. С. 262–263.

50. Пономаренко О. В. Емпіричні дослідження організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики* : зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (20–21 грудня 2019 р., м. Одеса). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2019. С. 71–74.

51. Пономаренко О. В. Детермінанти оцінювання готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. *Інноваційні наукові дослідники у галузі педагогіки та психології* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (7–8 лютого 2020 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя, 2020. С. 46–50.

52. Пономаренко О. В. Функції та ролі магістрів психології в умовах неформальної освіти. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи* : зб. тез доповідей I Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (10 квітня 2020 р., м. Запоріжжя) / за заг. ред. О. В. Пономаренко, Л. О. Сущенко. Запоріжжя : АА Тандем, 2020. С. 217–218.

53. Пономаренко О. В. Поняття «педагогічна технологія» в контексті формування готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в

умовах неформальної освіти. *Менеджмент розвитку сучасного закладу освіти в умовах інформаційного освітнього простору*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (29 травня 2020 р., м. Полтава). Полтава, 2020. С. 82–90. URL: http://poipro.pl.ua/images/FILES/nml/elektronni_vydannia_POIPPO/2020/zbirnyk_29_05_2020_final.pdf.

54. Пономаренко О. В. Особливості соціально-педагогічної діяльності і модель особистості соціального педагога. *Соціальна робота в Україні на початку XXI століття: проблеми теорії і практики*: матеріали доповідей на Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 29–31.10.2002 р.). Київ, 2010. Ч. 1. С. 221–228.

Навчально-методичні видання

55. Пономаренко О. В. Комплексні завдання з соціальної педагогіки : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 41 с.

56. Пономаренко О. В. Неформальна освіта у системі освіти України : навч. посіб. для здобувачів ступенів вищої освіти бакалавра і магістра та слухачів курсів підвищення кваліфікації. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 81 с.

57. Пономаренко О. В. Соціально-правовий захист населення : методичні рекомендації та матеріали до самостійної роботи студентів факультету соціальної педагогіки та психології спеціальності «Соціальна педагогіка». Запоріжжя : ЗДМУ, 2015. 18 с.

58. Управління сучасним навчальним закладом : словник-довідник / упор. М. В. Елькин, В. М. Приходько, М. І. Приходько, Н. І. Селіверстова, О. В. Пономаренко ; за ред. М. І. Приходько. Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2016. 160 с.

АНОТАЦІЯ

Пономаренко О. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2020.

У роботі здійснено теоретико-методичне обґрунтування та розв’язання наукової проблеми підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. Показано, що один з найбільш популярних запитів ринку неформальних освітніх послуг – психологічні знання та практичні навички, які надають змогу найбільш повно реалізувати природні потенції кожної людини й визначають необхідність перегляду окремих параметрів професійної освіти.

Розроблено та науково обґрунтовано теоретичні засади підготовки майбутнього магістра психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, сутнісні аспекти якої репрезентовано в авторській концепції, що відтворює цілісне бачення загальної картини навчання студентів спеціальності 053 Психологія (на другому рівні вищої освіти) і містить аргументований вибір складових змісту освіти, її процесуальну стратегію, цільові установки, принципи та наукові підходи.

Розроблено й науково обґрунтовано методичні засади підготовки майбутніх магістрів до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, які інтегрують п’ять організаційно-педагогічних умов, авторську трикомпонентну модель, яка включає

проектувально-цільову, процесуально-технологічну та результативно-оцінювальну складові й педагогічну технологію, що деталізує та упредметнює процесуальні особливості, основні фази, часові межі, методи, засоби й очікувані результати підготовки.

Проведений педагогічний експеримент підтвердив ефективність пропозицій, в яких відтворено концептуальний та практичний задум автора.

Ключові слова: неформальна освіта, майбутній магістр психології, професійна підготовка, педагогічні технології, організаційно-педагогічні умови, педагогічний процес, заклади вищої освіти.

АННОТАЦІЯ

Пономаренко О. В. Теоретические и методические основы подготовки будущих магистров психологии к профессиональной деятельности в условиях неформального образования. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Классический приватный университет, Запорожье, 2020.

В работе осуществлено теоретико-методическое обоснование и решение научной проблемы подготовки будущих магистров психологии к профессиональной деятельности в условиях неформального образования. Отмечено, что один из самых популярных запросов рынка неформальных образовательных услуг – психологические знания и практические навыки, которые позволяют наиболее полно реализовать природные потенции каждому человеку и определяют необходимость пересмотра отдельных параметров профессионального образования.

Разработаны и научно обоснованы теоретические основы подготовки будущего магистра психологии в профессиональной деятельности в условиях неформального образования, сущностные аспекты которой отражены в авторской концепции. Концепция представляет собой целостное видение общей картины обучения студентов специальности 053 Психология (на втором уровне высшего образования) и содержит аргументированный выбор составляющих содержания образования, его процессуальную стратегию, целевые установки, принципы и научные подходы.

Разработаны и научно обоснованы методические основы подготовки будущих магистров к профессиональной деятельности в условиях неформального образования, которые интегрируют пять организационно-педагогических условий, авторскую трехкомпонентную модель, включающую проектно-целевую, процессуально-технологическую и результативно-оценочную составляющие и педагогическую технологию, которая детализирует и объективирует процессуальные особенности, основные фазы, временные рамки, методы, средства и ожидаемые результаты подготовки.

Проведенный педагогический эксперимент подтвердил эффективность предложений, в которых воссоздан концептуальный и практический замысел автора.

Ключевые слова: неформальное образование, будущий магистр психологии, профессиональная подготовка, педагогические технологии, организационно-педагогические условия, педагогический процесс, высшие учебные заведения.

SUMMARY

Ponomarenko O. V. Theoretical and methodical bases for preparation of future masters of psychology for professional activity in the conditions of informal education. – Qualification scientific work on the rights of a manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of pedagogical sciences on a specialty 13.00.04 – Theory and methodology of professional education. – Classical Private University, Zaporozhye, 2020.

The dissertation provides a theoretical and methodological justification and solution of the scientific problem of preparing future masters of psychology for professional activity in a non-formal education.

It is shown that one of the most popular demands of the market of non-formal educational services is psychological knowledge and practical skills that allow the fullest realization of the natural potential of each person and determine the need to revise certain parameters of vocational education.

The leading idea of the study is to understand the training of future masters of psychology as a process of controlled internalization of the required set of standardized competencies, which takes place in the logic of specialized academic training of students majoring in 053 Psychology at the second level of higher education, which is non-formal education.

The innovative vision of the specifics of the professional activity of future masters of psychology in the context of non-formal education is based on its two main aspects which are the functions and the roles that should be implemented and performed by a psychologist in these conditions. Thus, the main functions of masters of psychology in non-formal education are: educational, corrective and developmental.

These functions are integrated in the three following role positions of masters of psychology in non-formal education such as psychologist, teacher and entrepreneur.

The pedagogical strategy of preparation of future masters of psychology for professional activity in the conditions of non-formal education is divided into the following phases: design, technologicalization and adjustment. The design phase is aimed at developing individual development trajectories of all components of the training of masters of psychology, necessary to ensure the effectiveness of their professional activities in non-formal education. The phase of technologicalization is aimed at effective theoretical and practical preparation of future masters of psychology for professional activity in the context of non-formal education. The adjustment phase is aimed at adjusting the individual trajectory of future masters of psychology and personal «startups» developed by them, based on the analysis of difficulties encountered by master psychologists at the stage of implementing the preparation and testing of individual trajectory of personal «startups» during teaching internship and psychological practice.

To implement the defined pedagogical strategy of preparation of future masters of psychology for professional activity in the conditions of education transformation, a set of forms, methods and means of teaching has been defined, which includes blended learning technology, interactive technologies, project technology and field (psychological) practices.

An integrated pedagogical technology of preparation of future masters of psychology for professional activity in the conditions of non-formal education has been

developed, which formalizes, organizes and saturates the activity of all subjects of pedagogical process, and indicators of readiness for professional activity in non-formal education with particular content. Criteria (cognitive, operational, axiological) and specific indicators and levels of development (critical, sufficient and optimal) have been detailed for each structural component of such readiness.

Diagnostic tools to assess the level of readiness of future masters of psychology for professional activity in non-formal education have been developed, they contain a system of valid standardized methods as well as methods elaborated by the author that allow to obtain an objective and relevant integrated assessment of this readiness.

The formation of the pedagogical structural component is determined by the following indicators: self-awareness as a teacher of non-formal education; psychological and pedagogical knowledge and skills in non-formal education; ability to establish effective relationships with those who study in non-formal education; ability to ensure the manageability and purposefulness of the educational process of non-formal education; ability to identify and take into account the needs and interests of those studying in non-formal education.

Entrepreneurial structural component is associated with the manifestation of such indicators as: understanding of modern educational, social and economic opportunities of non-formal education; ability to present oneself; resistance to psychological stress; ability to act in conditions of uncertainty; ability to make sound financial decisions; high level of personal responsibility.

The technological structural component is determined by the following indicators: awareness of electronic educational resources, Internet services, web-technologies and their role in non-formal education; ability to design (plan) own professional activity on the basis of manufacturability and optimality; ability to use office technologies; analytical thinking; abstract thinking.

The leadership structural component is based on a set of the following indicators, such as the ability to influence other people and persuade them; the ability to instill confidence in the learner; resistance to stress; ability to create an atmosphere of cooperation, mutual trust, mutual respect and mutual understanding; ability to cooperate; the ability to grasp the essence of the case intuitively and quickly; image of the future master of psychology.

The structural component of emotional intelligence is represented by the following indicators: the ability to effectively understand the emotional sphere of a human being (his or her own and other people's); ability to understand the emotional basis of interpersonal relationships; ability to control and use one's own emotions; ability to create a predominant mood.

The conducted pedagogical experiment confirmed the effectiveness of the author's proposals, which reproduced the conceptual idea of the author, principles, organizational and pedagogical conditions, model and other important parameters of the pedagogical process.

Key words: non-formal education, future master of psychology, professional training, pedagogical technologies, organizational and pedagogical conditions, pedagogical process, institutions of higher education.

ПОНОМАРЕНКО ОЛЬГА ВІКТОРІВНА

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Підписано до друку 25.11.2020.

Формат 60×84/16. Папір друкарський. Друк цифровий. Гарнітура Times.
Ум.-друк. арк. 1,8. Обл.-вид. арк. 1,8. Тираж 100 прим. Зам. № 48-2020/21АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008